

B. 5. 1145
23
V. 16
1891

FONDO LITURGICO
VALVERDE Y TELLEZ

COMMENTARIUS
IN
EVANGELIUM S. LUCÆ.

ARGUMENTUM.

SANCTUM

JESU CHRISTI EVANGELIUM

SECUNDUM LUCAM

Hoc est sancta Historia Evangelica de dictis et factis Jesu a Luca descripta. Arabicus : *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, Dei unius, Evangelium Patris excellentis, Luca Evangeliste. Apertio Evangelii gloriosi.* Syrus : *In nomine Domini Deiique nostri Jeschua Meschicho, sigillamus Evangelium sacrosanctum nuntium Lucae Evangeliste, quod locutus est et annuntiavit Ionice (Græce) in Alexandria Magna (1).* Ex hac diversitate liquet, quod hic titulus, sive hæc inscriptio, huic Evangelio præfixa sit, non a Luca, sed ab Ecclesia, que illa pariter inscripsit aliud Evangelium secundum Mattheum, aliud secundum Joannem, aliud secundum Marcum; imo quoad fidem frustra addita fuisset ab ipso Luca, nisi Ecclesia illam illius genuinam esse, non supposititiam declarasset et tradidisset, quod nota pro traditionibus contra hæreticos. Cur enim Evangelium Lucae inscriptum habendum sit verum ipsius Lucae, Evangelium autem Matthiæ et Thomæ inscriptum non sit habendum ipsius Matthiæ et Thomæ; rursum cur Evangelium Lucae potius sit canonicum, quam Apellis aut Rasilidis Evangelium, alia ratio reddi non potest, quam probatio, declaratio et traditio Ecclesiæ: non enim hoc ideo, quod in sacris litteris scriptum sit, sed quia ab Ecclesia illa traditum est, credimus: v. g. non credimus hoc esse Evangelium Lucae esseque canonicum, quia id ipsum scripsit Lucas, sed quia id tradit et docet Ecclesia; licet enim isti Evan-

gelio, uti et aliis, sua constet auctoritas, tamen illa nobis non liquet nisi ex declaratione Ecclesiæ. Idem a pari dicendum est de sensu Scripturæ. Sensus enim Scripturæ genuinus non est is qui mihi aut tibi videtur esse talis (sic enim incertus et dubius esset; alium enim sensum affert Calvinus, alium Lutherus, alium alii), sed is quem docet et tradit Ecclesia, cujus sicut est tradere que sit vera S. Scriptura, ita est et tradere quis illius germanus sit sensus. S. Scriptura enim non in cortice litterarum aut verborum, sed in genuino eorum sensu consistit. Ita Tridentinum, sess. iv, et passim Patres, ac nominalim Tertullianus, lib. IV *Contra Marcion.*, cap. v. Vide dicta *Math.* 1, 1.

Nota primo: Mattheus primus in Judea Hebraice scripsit Evangelium Hebraice; secundus Marcus in Italia Romanis Græce et Latine; tertius Lucas Græcis in Græcia Græce; quartus Joannes Græce; sed Lucas elegantius, utpote Græce apprime peritus. Audi S. Hieronymum, epist. 103 *ad Paulinum*: « Mattheus, Marcus, Lucas et Joannes, quadriga Domini et verum Cherubim, quod interpretatur scientiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos et in sublime tendentes, terga pennata et ubique volitantia. Tenent se mutuo sibi que perplexi sunt, et quasi rota in rota volvuntur, et pergunt quocumque eos flatus Sancti Spiritus perduxerit. »

Porro, inter quatuor Cherubimorum facies, sive effigies, tertia bovis tribuitur Lucæ; tum quia ipse incipit a sacerdote Zachariæ, cujus præcipua victima erat bos; tum quia in se, bovis labores in

(1) Clarus et rectus J. Leusden et C. Schaaf vertunt: *Evangelium sanctum prædicationis Lucae Evangeliste, quod locutus est et prædicationem Græce in Alexandria Magna.*

007692

Evangelio subit, ac crucis mortificationem jugiter in suo corpore pro Christi nominis honore portavit, uti de eo canit Ecclesia. Vide dicta Apoc. iv, 7, et Ezech. 1, 10.

Nota secunda, Lucam scripsisse Evangelium contra quosdam oscitantes, imperitos, forte etiam falsos Evangelistas, qui in Syria vel Græcia Evangelium imperfecte, forte etiam mendaciter conscripserant, ut ipse Lucas initio Proemii sui insinuat. Ita Origenes, S. Ambrosius, Theophylactus hic, et S. Epiphanius, *Heret. 31*, qui tamen cum addit Lucam scripsisse contra Cerinthum et Meritum, non videtur dicere verum: nam hi duo, æque ac Basilides, posteriores et juniores fuerunt Luca, ut satis colligitur ex Eusebio, lib. III *Hist.*, cap. xxxii. Verisimilius Theophylactus et Beda censent Lucam scripsisse suum Evangelium contra apocrypha aliorum Evangelia, quælia fuerunt quæ nomine Thomæ, Matthiæ et Apostolorum duodecim circumferrebantur.

Nota tertia, Lucam non fuisse e septuaginta duobus Christi discipulis, ut ex Origene opinatur Euthymius et S. Gregorius, præfat. in *Job*, cap. 1; nec enim Lucas vidit Christum in carne, sed quæ a Paulo et Apostolis edidit de Christo conscripsit, ut ipse ait cap. 1, vers. 2. Unde passim Patres Lucam vocant discipulum Apostolorum; ac nominatim Pauli comes assiduus fuit Lucas. Ita S. Hieronymus, in cap. lxx *Isaia*, et *1* refat. in *Matth.*, ubi sic ait: « Tertius (Evangelista) Lucas medicus, natione Syrus, Antiochenus, cujus laus in Evangelio, qui est ipse discipulus apostoli Pauli, in Achaia Bæotique partibus volumen condidit, quædam alius repetens, et ut ipse in Proemio confitetur, audita magis quam visa describens. » Idem tradit Irenæus, lib. I, xx, et Theodoretus, præfat. in *Vitas SS. Patrum*; Baronius et alii. Imo Tertullianus, lib. IV *Contra Marcionem*, cap. v, Evangelium hoc non tam Lucæ quam Pauli esse censet, quod ex Pauli ore illud scripsit Lucas, sicut Marcus ex ore Petri; sic enim ait: « Licet et Marcus quod edidit, Petri affirmetur, cujus interpres Marcus. Nam et Lucæ Digestum (Evangelium) Paulo ascribere solent: cepit magistrorum videri, quæ discipuli promulgaverunt (1). »

(1) Non tam a Paulo, qui inaudiquam cum Christo fuerat conversatus, quam ab Apostolis qui ab initio ipsi viderunt, et ministris fuerunt sermonis, Lucas res Christi gestas accepit; quos inter Petrus primo loco habendus est. Hujus rei unita extant vestigia: primum est quod Lucas solus retulit plura Petri vel dicta vel facta, quæ neque a Matthæo neque a Marco accepta, a nullo alio, aut certe a nemine melius, quam a Petro diceri solent; secundum, quod plura retulit quæ relata a Matthæo Marcus quoque retinuerunt, quorum scilicet mentio hanc fuisse Petri: « Hæc autem res, ait Patritius, quæ Eusebio argumento fuit, quo nobis probaret Marcum Petro auctore scripsisse Evangelium, proinde et nobis esse potest, cur quid simile de Luca sentiamus. » Deinde priora Matthæi et Marci Evangelia Lucas noverat, utroque usus

Porro, S. Hieronymus docet Lucam in Evangelii et Actis agere medicum animarum, sicut prius egerat corporum; sic enim ait, epist. 103 ad Paulinum: « Si novimus scriptorem eorum esse Lucam medicum, cujus laus est in Evangelio, animadverteremus pariter omnia verba anime languentis esse medicum. » Idem, in epist. ad Philonem: « Lucas medicus Evangelium et Actus Apostolorum. Ecclesiis derelinquens, quomodo Apostoli de piscatoribus piscium, piscatores hominum facti sunt; ita de medico corporum, in medicum est versus animarum. Cujus liber quotiescumque legitur in ecclesiis, toties ejus medicina non cessat. »

Nota quarto: Baronius censet Lucam scripsisse in comitatu Pauli, anno Christi 58, ex eo quod S. Hieronymus dicit Lucam scripsisse in Achaia et Bæotia, ubi illo anno erat Paulus. Alii tamen citius a Luca scriptum Evangelium autunt, idque omnino dicendum est, si assentiamur S. Hieronymo, lib. *De Script. Eccles.*, in Luca; Tertulliano, lib. IV *Contra Marcionem*, cap. v; Primasio, Anselmo et aliis in II *Corinth.*, vii, vers. 18, Paulum ibidem per fratrem « cujus laus est in Evangelio, » intelligere Lucam, quod et discrete asserit S. Ignatius, S. Lucæ comitris et quasi comitatus, qui sic scribit ad Ephesios: « Ut testatur Lucas, cujus laus est in Evangelio. » Non epist. II ad Cor. a Paulo scripta est anno Christi 58; quare, si tum laus Lucæ erat in Evangelio, necesse est dicere illud jam ante fuisse evulgatum. Quæcirca Euthymius et Theophylactus, Proemio in Lucam, aiunt Lucam scripsisse 45 annis post Ascensionem Christi, puta anno Christi 49. Sed tunc Lucas necdum adhæserat Paulo; ei enim adhæsit Troade, anno Christi 51, uti ex *Actis Apostolorum*, cap. xvi, 10, recte colligit Baronius. Videtur ergo Lucas scripsisse Evangelium post annum Christi 51, sed aliquot annis ante annum Christi 58, illo enim jam vulgatum erat et celebre, ut ait Paulus (2).

Nota quinto: Lucas, postquam adhæsit S. Paulo, aliquot annis abfuit ab eo, alio amandatus (uti ostendit *Actor*, xvi, 10) usque dum Paulus peram-

est atque ex utroque nulla exscripsit, et comparandi hujus atque illorum evangelium facile patet. Denique, quæ Lucas unus narrat de Christo nato, ab ipsa hujus matre audisse credendus omnino est: quæ de se consentit nonnulli etiam de schola Nationalistarum, v. g. Rosenmullerus, *Schol. in Luc.*, n. 52.

(2) Re fuse et docte disputata, Patritius sic concludit: « Igitur haud veretur, non errore ducar, si pronuntiam Evangelium a Luca exaratum fuisse inter medium annum xlviii atque extremum m; » scilicet inter quædam enim ex quo Lucas Philippis relictus a Paulo fuit, donec una cum ipso Hierosolymam inde iter fecit. Nam neque in Actis legitur Lucam unquam fuisse in Achaia et Bæotia: ergo non potuit, ut vult Hieronymus, in his regionibus suum Evangelium scribere; et Paulo adhæsit paucis mensibus post Concilium Hierosolymitanum, anno ær. vulg. xlviii habitum. Vid. Patritium, *De Evangelio*, lib. I, cap. iii, *Quæst.* II.

extenso varias regiones rediit in Græciam navigaturus in Syriam, indeque Romam, *Actor*, xx, 3; tunc enim Paulus inter alios socios hujus itineris, qui illo versu nominantur, assumpsit et Lucam, ut ibi significat Lucas, vers. 5 et 15; inde ergo Lucas assiduus fuit comes S. Pauli, usque ad prima vincula quæ Paulus Romæ subit anno Neronis secundo: quare ibi Lucas finit Acta Apostolorum, presertim Pauli. Inde, teste S. Epiphano, Lucas discedens a Paulo adhuc victo profectus in Balmatiam, Galliam, Italiam, Macedonia, ubique prædicavit Evangelium, ac tandem apud Pataras, urbem Achaie, anno ætatis 84 filibusti martyrio coronatus in caelos abiit, anno Christi 61, Neronis 5, S. Petri Romæ sedentis anno 17, uti ex S. Nazianzeno, Paulino, Gaudenzio, Glyca, Nicephoro et aliis docet Baronius, anno Christi jam dicto.

Denique quis, qualis, quantus fuerit Lucas, fuisse declaravi Proemio in Acta Apostolorum, in eorum Argumento, ubi dixi Lucam eundem videri cum Lucio, quem Paulus suum cognatum vocat, *Rom.* xvi, vers. 21. Idem tamen diversus videtur a Lucio Cyrenensi, de quo *Actor*, xiii. Nam Lucas fuit Antiochenus, non Cyrenensis. Hucus Martii *Prolegomena Romanorum*, die 22 aprilis, ait Lucium hunc fuisse e primis Christi discipulis, quod Lucæ non convenit.

Nota sexto: Causa cur post Matthæum et Marcum Lucas scripserit evangelium fuit duplex: Prior, ut confutaret pseudo-evangelistas in Syria et Græcia jam suborientes, ut dixi not. 2. Posterior, quod ipse destinavit prosequi et scribere dicta et facta Christi ab aliis Evangelistis pretermittenda, ac presertim ejus infantiam et pueritiam, ejusque præcursoris Joannis Baptiste amputationem, conceptionem, nativitatem, presepe, fascias, pastores, circumcisionem, presentationem in templo, inventionem inter doctores; S. Magdalene, Zachari et unius e duobus in cruce latronibus conversionem, apparitionem Christi factam duobus discipulis in Emmaus, parabolas Pharisæi et Publicani, Samaritani, ovis errantis, drachmæ perditæ, filii prodigi, Lazari, et divitis epulonis et simium, quæ Christi misericordiam et pietatem in peccatores et miseros commendant (1).

(1) Lucas Evangelium edidit ad unum finem, ut Christi historiam plenius atque ordine, iniquisque præcepta vitæ, eos doceret, pro eo ac opus habebant, doceret, quæ reos in Christianis nomen dederant. Item igitur omnium prosequitur quod Paulus, I *Corinth.* iiii, 14.

Vide S. Irenæum, lib. III, cap. xiv, singula reconsecantem. Ad hæc Lucas plenus quam cæteri enarrat passionem, resurrectionem et ascensionem Christi.

Denique B. Petrus Damianus, serm. *De S. Matth.*: « Lucas, ait, proprium modum et ordinem tenet, dum sacerdotalem Domini stirpem describit, atque personam, et sic per totum styli sui seriem in hac intentione perdurat, ut diversa circa templum et sacerdotes usque ad finem Evangelii non omittat, etc. Mediator quippe Dei et hominum secundum humanam naturam, unus idemque rex esse voluit et sacerdos, ut per vires nos regalis apicis regeret, et per sacerdotis officium expiaret. Hæc siquidem due personæ in figura Christi specialiter sunt a Patribus commendatæ; cui principaliter ac singulari prerogativa dedit Deus sedem David patris ejus, ut regi ejus non esset finis, et ut Sacerdos esset secundum ordinem Melchisedech. »

Rursus S. Anselmus, in cap. iv ad *Colos.*, duas habet rationes, cur Lucas plus quam alii de Christi misericordia loquatur. Una est: « Lucas, ait, primo fuit medicus corporum, deinde conversus ad Christum factus est medicus animarum. Inde est quod plus quam alii Evangeliste loquatur de misericordia Redemptoris, per quas langore peccatorum ab animalibus pelluntur. » Secundam rationem his verbis declarat: « Et sacerdotis personam in Christo describit, intervenientis pro peccatis totius mundi. »

Denum viginfi quinque privilegia S. Lucæ concessa, recenset noster Joannes de la Haye, in *Apparatu Evang.*, cap. lxxviii, ubi inter alia ex S. Hieronymo, Beda et Adone tradit S. Lucam peccatum mortale nunquam commisisse, et tamen austeram in mortificatione continui egisse vitam; item S. Lucam perpetuo virginitatem conservasse, ideoque B. Virginii fuisse dilectum pro cæteris.

Commentarii sunt in Lucam peculiariter S. Ambrosius et Titus Bostrensis, Tertullianus etiam toto libro *Contra Marcionem*, qui Evangelium Lucæ, sed adulteratum, suum esse dicebat, nulla ex eo pertractat et explicat. Scripsit quoque fuses et exacte in prima duodecim Lucæ capita Cardinalis Toletus.

non tam ære, videlicet, quæ crederet; hæc enim illis vive voce tradebatur, quam quæ agere oportet, exponit, momentaque ad bene vivendum ac averti perituræ, quæ sunt in amore virtutum, raro, quæ in pœne ita.

Vid. Patritium, op. cit., ibid., *Quæst.* V.

Lucas
Christi
misericordiam
commendat. —
Guz?

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo. Lucas hic describit conceptum Joannis Baptistæ, nuntiante archangelo Gabriele; deinde Christum ex Spiritu Sancto, vers. 26. Secundo, B. Mariæ visitationem et salutationem Elisabethæ, per quam Joannes in utero matris gaudio exiit, Elisabeth prophetavit, B. Mariæ cecinit: Magnificat. Tertio, vers. 37, natiuitatem S. Joannis, in qua Zacharias pater mutus loquelam recepit, ac cecinit: Benedictus Dominus Deus Israel, etc., in quo multa et magna de Christo et Joanne prophetavit.

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completa sunt, rerum, 2. sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis; 3. visum est et mihi assento omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile, 4. ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem. 5. Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia; et uxor illius de filiabus Aaron, et nomen ejus Elisabeth. 6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querela; 7. et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis. 8. Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur, in ordine vicis suæ, ante Deum, 9. secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini: 10. et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. 11. Apparuit autem illi angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. 12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum. 13. Ait autem ad illum angelus: Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium et vocabis nomen ejus Joannem. 14. Et erit gaudium tibi, et exultatio, et multi in natiuitate ejus gaudebunt: 15. erit enim magnus coram Domino; et vinum et siceram non bibet, et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ; 16. et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum; 17. et ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ, et convertet corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. 18. Et dixit Zacharias ad angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. 19. Et respondens angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum; et missus sum loqui ad te, et hæc tibi evangelizare. 20. Et ecce eris tacens, et non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. 21. Et erat plebs expectans Zachariam; et mirabantur quod tardaret ipse in templo. 22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, et permansit mutus. 23. Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam. 24. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque, dicens: 25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. 26. In mense autem sexto, missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, 27. ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen virginis Maria. 28. Et ingressus angelus ad eam, dixit: Ave, gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. 29. Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista saluatio. 30. Et ait angelus ei: Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: 31. ecce concipies

in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. 32. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus; et regnabit in domo Jacob in æternum, 33. et regni ejus non erit finis. 34. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? 35. Et respondens angelus, dixit ei: Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. 36. Et ecce Elisabeth cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis; 37. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. 38. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa angelus. 39. Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in civitatem Juda; 40. et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth. 41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus, et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth; 42. et exclamavit voce magna, et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. 43. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me? 44. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavi in gaudio infans in utero meo. 45. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino. 46. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum, 47. et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo, 48. quia respexit humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. 49. Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus. 50. Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. 51. Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui. 52. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. 53. Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes. 54. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. 55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in sæcula. 56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, et reversa est in domum suam. 57. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, et peperit filium. 58. Et audierunt vicini et cognati ejus quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei. 59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. 60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes. 61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. 62. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum. 63. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. 64. Apertum est illico os ejus et lingua ejus, et loquebatur benedicens Deum. 65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum, et super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc. 66. Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. 67. Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu Sancto; et prophetavit, dicens: 68. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebi suæ; 69. et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui, 70. sicut locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus; 71. salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos; 72. ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari testamenti sui sancti: 73. jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, 74. ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi 75. in sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris. 76. Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus, 77. ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum; 78. per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto; 79. illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. 80. Puer

autem crecebat et confortabatur spiritu; et erat in desertis usque in diem ostensionis suae ad Israel.

1. QUONIAM QUIDEM MULTI CONATI SUNT ORDINARE NARRATIONEM, QUE IN NOBIS (Christianis) COMPLETE SUNT, REUM (1) — de Christo, Christianique Ecclesia, et Christianorum origine ac progressu. «Multi:» Maldonatus censet hic denotari Mattheum et Marcum Evangelistas. Verum hi sunt pauci, non nulli tantumque duo. Quare Lucas videtur hic significare Evangelia apocrypha, quae nomine Matthiae, Thomae et aliorum Aegyptiorum, item Nicodemi, Nazaretorum, Aegyptiorum, Hebraeorum circumferebantur, uti dixi in Proemio (2).

COMPLETE SUNT. — Graece *πληροφωρημένοι*, quae vox duo significat: primo, «impleta, vel completa sunt;» secundo, «certo completae sunt,» uti veritatis S. Ambrosius, Theophylactus, Euthymius et recentiores hic. Unde Syrus vertit, in quibus non contenti acquiescimus; Vatablus, de certo completis. Audi S. Ambrosium: «Fundatus in petra, et qui omnem fidei sumpsit plenitudinem firmiterque conscientiae, recte dicit: Quae in nobis sunt verum.

2. SICUT TRADIDERUNT NOBIS, QUI AB INITIO IPSI VIDERUNT, ET MINISTRARUNT SERMONIS (3). — Graece eleganter et nervose: *ἀπόθεν καὶ ἡμεῖς τὴν μαρτυρίαν τοῦ λόγου*, id est qui fuerunt oculares et spectatores ministris verbis, vel sermonis: quod primo, de Christo accipias; ipse enim est Verbum Patris aeterni, q. d. Sicut tradiderunt nobis Apostoli, qui Christum

(1) Breve illud proemium omnino *ἄρρακτον* is solum negabit, qui exemplaria graeca neque nocturna manu angulam versavit, neque diurna. Lectionibus quibus constat, similes ac geminas reperiri in operibus clarissimorum inter graecos scriptores, exemplis pluribus demonstravit Raphaelus, Annotat. in sac. Scripturam, ad h. l.

(2) «Conati sunt.» Mera namque *κοινωνία* seu tentamina absque successu ea fuisse; atque vocem *ἐπιεργασίαν* hic intelligere tam totum hoc proemium, tum etymon vocis ipsius suadent. Etenim si illi qui sibi proposuerant, perfectissent, eorum propositum, notum in causa esset, cur Lucas ad scribendum animum adpelleret, eum adgescit potius id consilii ex animo removere. Quoad vocis ipsius sensum atque etymon vide Patritium, op. cit., lib. III, dissert. I.

Neque Patritius, ibid., autumat tentamina illa esse Evangelia apocrypha, triplici ratione: prima est quia haec *ἀποκρυφα* ad fallendum conlecta sunt, aut saltem mendacis et labellis sententia; illa vero quorum meminit Lucas, veritatis soliditate gratia *τεντάλα* fuerant, et sicut tradiderant Apostoli. Deinde vix credibile est fabellas illas inter Christianos prosluisse, cum saltem si viverent, quorum notitia praescripta ostentabant. Denique illarum fabellarum artifices a Luca non sine laude quadam commemorari, quis crederet?

(3) Haec referri oportet non ad totum id quod narratur in vers. superiore, ut male innuit Griesbachii interpunctio; sed ad verbum *ordinare*, Graeco *ἀνατάξασθαι*, ut sensus sit, eos scriptores conatos esse narrationem *denovo* digere eo ordine, quo res contigisse Apostoli et Christi discipuli docuerant.

ipsam viderunt illique ministrarunt. Secundo, de communi sermone et praedicatione; q. d. Sicut tradiderunt qui viderunt gesta Christi, et ab eo missi ministrarunt ipsi in sermone et praedicatione Evangelii, atque, ut ait Titus, «qui doctrinae quam Saluator proeminaverat, subservierunt.» Hoc est quod ait Joannes, *epist.* I, cap. I, vers. 4: «Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostrae contractaverunt de Verbo vitae, quod, inquam, vidimus et audivimus, annuntiamus vobis.» Priorem sensum affert S. Hieronymus, praefatione in *Matth.*; posteriori ceteri, qui et priore planior ac simplicior est, etsi eidem uterque tandem readeat.

3. VISUM EST ET MIHI ASSECTO (Graece *παρεσκόνησάν*, id est assectato et studioso investiganti), ideoque assecto. Aliter Syrus, qui fuerim impense proximis illis) OMNIA A PRINCIPIO DILIGENTER, EX ORDINE (Graec *κατά τάξιν*, id est primo, «a deinceps;» secundo, «distincte ex ordine,» scilicet ut primo describam Christi conceptum, deinde natiuitatem, mox vitam, demum mortem et resurrectionem) TIBI SCRIBERE, OPTIME (Syrus, victoriosissime) THEOPHILE. — Theophilus hic, ad quem Lucas scripsit Evangelium, deinde Acta Apostolorum, fuit vir nobiliss et primarius Antiochia, qui a S. Petro ad Christum conversus, domum suam in Ecclesiam consecrari voluit, in qua S. Petrus conventus Christianorum agens; primariam suam cathedram posuit, uti narrat S. Clemens Romanus, lib. X *Reorg.*, cap. ult. Ita coniectat Baronius, scilicet Lucam Antiochicum medicum et pietorem, ad Theophilum, quasi civem et familiarem suum haec scripsisse. Addit Theophylactus Theophilum hunc Lucam fuisse discipulum, vel catechumenum; S. Petrus enim, cum solus non sufficeret turbae ad Christi fidem confluenti, multorum opera utebatur ad eam catechizandum et erudiendum fideles. Vide dicta Acta, I, 4 (4).

(4) Theophilus fuisse videtur Gentilis, seu Ethnicus, ut eum vocat Origenes; Italicus vero, ut cum Roma atque Italia notae essent, ait L. Hug, *Einleitung in d. Schrift. des N. T.* II Th. § 33, nam Lucas qui in Actis, eidem Theophilo dedicatis, de locis Palaestinae, deque his quae Paulus in Italiam navigans peragrabat, ita loquitur ut qui Theophilo ignota esse autem, vix ad Siciliam narratione pertingit, iam omnem praeterit locorum designationem, sed omnia locorum nota esse ponit, etiam minima, ut sunt Forum Appii, Tres Tabernae. Aliud huius rei argumentum depremissit Calhoun, opere cui titulus: *Essai d'une introduction, crit. au N. T.*, ex his quae in fine Actuum leguntur. Lucas enim qui res gestas Pauli, et quae sociis haberit, tam accurate enarraverat, atque ea potissimum quorum fuerat oculatus testis, duobus vers. quidquid a Paulo Romae gestum est toto biennio quo illic mansit, summam indicat, ita ut neminis me-

Porro, Theophilus vocatur «Optimus,» id est Optimus, Graece, *κατ' ἄριστον*, id est prestantissimus, excellentissimus, quod erat epithetum praesidium et magistratum, ut Festi, Felicis, etc. Vide dicta *Act.* XXIII, 26. Theophilus ergo hic videtur fuisse senator vel praeses Antiochie. Sic Trajanus Imperator gaudebat titulo «optimi» praeteris, licet magis honorificis elogiis.

4. UT COGNOSCAS EORUM VERBORUM, DE QUIBUS ERUDITUS ES, VERITATEM. — Graece *ἀποδειξάν*, id est certitudinem, securitatem, firmitatem, soliditatem; q. d. Ut cognoscas ea quae de Christo edoctus es, esse certissima, firmissima et solidissima.

5. FUIT IN DIEBUS HERODIS, REGIS IUDAEA, SACERDOS QUIDAM, NOMINE ZACHARIAS, DE VICE ABIA; ET UXOR EIUS DE FILIIS AARON, ET NOMEN EIUS ELISABETH. — Praemittit Lucas nomen Herodis, tum ut designet tempus quo natus est Joannes aequae ac Christus: sic enim in Fastis nomine Consulium et Imperatorum res gesta et natales vitorum illustrium consignatur; tum ut indicet jam defuisse sceptrum a Juda, ac translationem esse ad Herodem alienigenam, ideoque instans tempus adventus Messiae, sive Christi Iudaeis promissi, iuxta haeculum Jacob, *Genes.* XLIX, 10.

Fuit hic Herodes ejus nominis primus, caeterorum pater et avus, cognomento Magnus, gente Iudaeana, patria Ascalonita, indole tyrannus, severitia infantiecta. Occupavit ipse favore Caesaris et Romanorum regnum Iudaeae, sed Christus ipsum ejusque posteros hoc regno deiecit, omnemque ejus progeniem licet numerosissimam intra centum annos, teste Josepho, lib. XVIII, cap. VII, totam, paucis exceptis, abolevit, ac sibi omni jure debitum Israelis regnum, sed spirituale et sanctum vindicavit.

Hinc apposite vocatus est Herodes. *Herodes* enim syriace idem est quod *draco ignitus*; graece vero idem quod *heros* *Plutonis*, vel principis inferni: *ἥρως* enim est *heros*, *ἄδης* est *Pluto* vel *infernus*. Hebraice denique *Herodes* idem est quod *pellucens* vel *gloriosus*, ait S. Isidorus, lib. VII *Etymol.*, x. *Herodes* enim idem est, ait Pagninus in *Nomia*. *Hebr.*, quod pellis gloriae, aut pellibus glorians, vel mons gloriae sive arrogantiae; *קור* *hor* enim est pellis, *הר* *har*, mons, *הוד* *had*, gloria. Rursum *Herodes*, ait Pagninus, idem est quod conceptus triturationis; *קור* *hara* enim est concipere, *רוש* *rus*, triturare; quia *Herodes* trituravit et occidit infantes conceptos et natos in Bethlehem: quocirca et ipse cum tota sua progenie intra centum annos trituratus, et ex orbe excusus est.

SACERDOS — legalis et Aaronicus.

ZACHARIAS. — Fuit hic sacerdos pariter et propheta, ac plenus Spiritu Sancto, ut patet vers. 64 et 67. Unde et Sanctis adscriptus legitur in *Martyrologio Romano* ad diem 5 novembris, ubi Baronius secutus Origenem, Nyssenum, Cyrillum et Petrum Alexandrinum, censet Luca Zachariam esse martyrem, occisum ab Herode inter templum et altare, ideoque esse illum de quo agit Christus *Matth.* XXIII, 35. Caput ejus Romae in basilica Lateranensi servatur et ostenditur, ex quo per dies aliquot olim sanguinem manasse tradunt. Ibi illud vidi et veneratus sum. Porro, *Zacharias* hebraice idem est quod *memoriale Domini*, quia canit memoriale testamenti sui sancti, ait Isidorus, lib. VII *Etymol.*, cap. VIII.

DE VICE ABIA. — Syrus, ex ministerio domus *Abia*; Arabicus, *de ministerio fanatica Abia*; q. d. De classe illa sacerdotum, cujus tempore Davidis princeps erat Abia. David enim videns posteros Aaron sacerdotes excrescere in ingentem multitudinem, ita ut omnes simul sacrificare et ministrare in templo non possent, eos distribuit in 24 familias sive classes, ita ut ordinata quaelibet classis per hebdomadam unam successive deseriret templo. Ne autem lis esset inter eos de ordine, quae esset prima, quae secunda, quae tertia, etc., litam hanc sorte diremit; jecerunt enim hic familie sortem, et cui sors prima exiit primum obtinuit locum, cui secunda secundum, et ita deinceps. In hac autem sortitione octavus locus et octava classis obfigit Abim et posteris ejus, qualis erat Zacharias. Haec omnia patent I *Paral.* XXIV, 1, et IV *Reg.* XI, 6, 7, 9. Unde Josephus, lib. VII *Antiq.*, cap. XI, sic ait de Davide: «Sacerdotum viginti quatuor cognationes invenit, instituitque ut quaque cognatio ministraret Deo per dies octo, a sabbato usque ad sabbatum,» ad evitandam confusionem, emulationem, lites et jurgia sacerdotum.

ET UXOR EIUS DE FILIIS AARON. — Poterant sacerdotes ex alia tribu ducere uxorem, quia nullam habebant hereditatem in terra Israel (uti habebant caeterae tribus) quae per conjugium uxoris (si illa, deficiente prole mascula, esset heres sui patris) nubentis viro alterius tribus ad illam tribum transiret, itaque hereditatem et tribum fieret confusio, quod lege erat vetitum. Zacharias tamen religiosior duxit uxorem suae tribus sacerdotalis, puta de filiabus, non tantum Levi, sed et Aaron, quae scilicet esset filia non Levitae, sed sacerdotis: omnes enim posteri Aaron fuerunt sacerdotes; caeteri vero posteri Levi (qui fuit abavus Aaronis) vere Levitae. Causam aut Euthymius: «Demonstravit, ait, quod praecursor a sacerdotibus descendit tribu, non secundum patrem tantum, sed etiam secundum matrem, et utrimque sacerdotalis erant.» Quare infert S. Ambrosius: «Non solum a parentibus, sed etiam a majoribus S. Joannis nobilitas propagatur; non seculari potestate sublimis, sed religionis successione venerabilis.» Vocata est Elisabeth, ab

uxore primi pontificis Aaron, quae fuit soror Nahason, principis in tribu Juda; haec enim dicta fuit Elisabeth, Exodi vi, 23. Porro, haec Elisabeth fuit sancta, imo prophetissa et plena Spiritu Sancto, ut patet vers. 41. Unde ejus memoria recollitur in Martyrologio Romano die 5 novembris; hinc ejus nomen cum sanctitate assumperunt S. Elisabeth, filia Andreae regis Hungarorum, cognomento mater pauperum, ejusque nephis S. Elisabeth, regina Portugalliae, mater omnium deinceps regum Hispaniae, aequae ac Lusitaniae.

ET NOMEN EJUS ELISABETH. — Zacharias hebraice idem est quod recordatus est Deus, vel memoria Dei: Elisabeth idem est quod Dei juramentum vel sceptrum et dominium, vel quies, vel saturitas; q. d. Deus memor juramenti sui hos conjugio inter se copulavit, ut sceptrum domus David erigeret, et quietem, ac copiam et saturitatem suis largiretur, « ut sine timore de manu inimicorum suorum liberati, servirent illi in sanctitate et justitia coram ipso, » Luc. I, 69. Ita S. Isidorus, lib. VII Etymol., cap. x: « Elisabeth, ait, interpretatur Dei mei saturitas, vel Domini mei juramentum. »

6. ERANT AUTEM JUSTI AMBO ANTE DEUM. — Multi apparent justi coram hominibus, sed pauci ante Deum; quia homines faciem intuentur, Deus vero cor et conscientiam. Ita S. Ambrosius et Titus. Vere dicebat S. Franciscus: « Tantus est quisque quantus est apud Deum, et non amplius. » Dei enim judicium est verissimum et certissimum, hominum vero saepe fallit et fallitur (1).

INCEDENTES IN OMNIBUS MANDATIS, ET JUSTIFICATIONIBUS DOMINI SINE QUERELA. — Id est observantes omnia Dei « mandata, » hoc est praecepta decalogi moralia, et « justificationes, » id est praecepta caeremonialia, scilicet sacrificia, lustrationes ceterosque sacros ritus lege Dei praescriptos.

INCEDENTES IN OMNIBUS MANDATIS, ET JUSTIFICATIONIBUS DOMINI SINE QUERELA. — Nota: Deus Hebraeis per Moesem triplicia dedit praecepta. Prima Hebraice vocantur מצוות misvot, id est praecepta moralia, quae continentur duobus decalogi tabulis, continentque jura naturae, quae deo, et quae proximis prestare debemus.

Secunda vocantur דיברות dibrot, id est judicia, aut judicialia, quae spectant justitiam et politiam humanam, ac maxime concernunt principes ut justitiam administrent, quales apud Christianos sunt leges civiles.

Tertia, vocantur חוקים chukim, id est statuta, decreta, sancta a Deo, puta caeremonialia, scilicet sacrificia et sacri ritus ad Deum rite colendum: haec hic et alibi vocantur « justificationes, » ait Euthymius et alii; idque primo,

(1) Formula ante Deum, Graeco ἰσχυροὶ τῷ Θεῷ, id est iudice Deo, adjectivis juncta, indicat aliquem esse vere talem, qualis esse dicitur. Quae ratio loquendi Hebraice est. Vid. Gen. vii, 1, ubi dicit Dominus ad Noe: « Te enim vidi justum coram me, » id est te vere justum cognovi.

quia qui illa observant et implent, faciunt quod maxime aequum et justum est, scilicet Deo exhibere latraniem, et cultum illi omni jure debitum et proprium. Sic enim religio est maxima et transcendens justitia. Secundo, quia per haec horumque observationem olim in lege veteri justificabantur legaliter: qui enim illa implebant, a Synagoga censebantur justii verique Israelitae et fideles; idque non tantum ab hominibus, sed et a Deo, si ex vero pietatis et amoris Dei affectu illa obirent: « Factores enim legis justificantur, » Rom. ii, 13. « Scito, ait Theophylactus, quod mandatum justificatio nominari potest, utpote justum faciens hominem. »

SINE QUERELA. — Graeco ἀμωμον, id est inculpabiles, irreprensibiles; Syrus, inculpate; Arabicus, sine macula. Nota hic fides posse, imo debere observare omnia Dei mandata; quare illa servatu esse possibilia, non impossibilia, uti blasphemat Calvinus, qui hic mirae se torquet, ac tantum non dicit Lucam Evangelistam mentiri.

Porro, « sine querela, » id est sine crimine et peccato mortali. Venialia enim omnia justus in hac vita evitare nequit. Ita S. Augustinus, epist. 98, et tract. 42 in Joannem, post medium.

7. ET NON ERAT ILLIS FILIUS, NO QUOD ESSET ELISABETH STERILIS (NATURA ET COMPLEXIONE SUA), ET AMBO PROCESSISSIM IN DIEBUS SUIS, — PUTA ESSENT GRANDAevi et senes, quando homines deficienti calore desinant generare. Dicit hoc, ut ostendat Joannem ex his non naturaliter, sed per Dei donum et miraculum fuisse progenatum, aequae ac fuere alii Sancti eximii, ut Isaac, Joseph, Samuel. Audi S. Augustinum, serm. 3 De S. Joanne Baptista: « Erat quidem S. Elisabeth sterilis corpore, sed fecunda virtutibus: partus ejus non ablatu, sed dilatu, donec pertransiret tempus carnis, passio corporis, conjugii necessitas, voluptatis causa, cupiditatis sensus, et totum quod humanam confundit, gravat, onerat conscientiam. Mundabatur enim longo tempore sacrificii domus, sanctitatis hospitium metatum metatoris Christi, angeli domicilium, aula Spiritus Sancti, Dei templum. » Et paucis interjectis: « Denique ubi tota corporis sedata est querela, et in toto facti sunt sine querela, vox sterilitatis fugit, reviviscit senectus, fides concipit, paritas castitas, nascitur major homine, par angelis, tuba caeli, praeco Christi, arcantum Patris, Fili nuntius, signifer superni regis, peccatorum venia, iudeorum correctio, vocatio gentium, et ut proprie dicam, legis et gratiae fibula, quae dioploidem summi sacerdotis sancti patris jungebat in corpore. »

8. FACTUM EST AUTEM CUM SACERDOTIO FUNGERETUR IN ORDINE VICIS SUAE (QUE ERAT OCTAVA, ET A PRIMO EJUS PARENTE DICEBATUR ABIA, UTI JAM DIXI. UNDE ARABICUS VERIT, IN DIEBUS ORDINIS MINISTERII SUI) ANTE DEUM.

9. SECUNDUM CONSUETUDINEM SACERDOTII, SORTIE EXIIT, UT INCENSUM PONERET (UT THYMIAMA DEO ADOLERET ET OFFERRET IN ALTARI THYMIAMATIS, QUOD QUOTIDIE BIS, SCILICET MANE ET VESPERE EX LEGE DEO ADOLENDUM ERAT), INGRESSUS IN TEMPLUM DOMINI.

Sorte, — id est vice sua, ait Beda, quae suae familiae, scilicet Abiae, primitus sorte obtigerat, ut scilicet ordine esset octava; tunc enim suae vices cum ad ministrandum in templo vocabant. Verum, vers. 8, hujus vicis facta est mentio; quare sors de qua vers. 9, alia est a vice, vicemque magis particulatim limitat et determinat; q. d. Cur Zacharias ordine vicis suae ut sacerdos ministraret in templo, inter varia sacerdotum officia, sorte, id est sortitione, est obtigit officium adolendi incensum. Sacerdotes enim vicis sive classis Abia, quia erant multi, hinc sortiebantur quid quisque in templo ageret, et quod munus obiret. Quatuor enim praecipua erant sacerdotum munia, ut patet Exodi xxx: primum erat sacrificare victimasque maclare et immolare; secundum, accendere lucernas in candelabro septicipiti; tertium, die sabbati ponere novos panes duodecim in mensa panum propositionis subductis veteribus; quartum, adolere incensum in altare thymiatis. Hoc quartum ergo hic per sortitionem obtigit Zachariae, tria cetera vero aliis sacerdotibus ejusdem classis Abia. Aliis enim per sortem erat sacrificandum, aliis accendende lucernae, aliis panes propositionis conficiendi et proponendi in mensa Dei; Zachariae vero sorte obtigit suffumigare thymiama, sive illud per suffitum Deo offerre. Id clare patet ex Graeco ἐπιτελεῖ τὸ θυμίαμα, id est sortitus, sive sorte consecutus adolere incensum; Syrus, obveni ei ut computeret suaves odores; Arabicus, cum eo temporis suum esset ponere incensum, puta thymiama, quod ex quatuor rebus odoriferis, scilicet stacte, onycha, galbano et thure commixtum et compositum erat, Exod. xxx, 34. Vide ibi dicta.

Opinantur nonnulli, ut S. Ambrosius, Beda, Theophylactus et S. Augustinus, tract. 49 in Joannem, Zachariam fuisse summum pontificem, quod hae ratione quod ipse adoleverit incensum, ducti hae ratione quod ipse adoleverit incensum in altari thymiatis; hoc enim ipsi censent fuisse in Sancto sanctorum, quod nulli ingredi licebat nisi summo pontifici. Verum altare hoc non fuisse in Sancto sanctorum, sed in Sancto quod quotidie communes sacerdotibus ingrediebantur, ostendit Exodi xi, 24. Idipsum confirmat hic « sorte exiit. » Summus pontifex enim erat extra, imo supra omnem sortem, ac quandoquidem volebat, ministrabat in templo. Adde hoc tempore non Zachariam, sed Joazarum fuisse pontificem, ut docet Josephus, lib. XVII Antiquit., cap. viii. Quare Zacharias non fuit pontifex (hoc enim non tuncisset hic Lucas), sed communis sacerdos, uti docent Lyranus, Toletus, Maldonatus, Baronius, Salmeron, Abulensis, Jansenius, Carthusianus, Cajetanus ac Suarez, III part., tom. II, disp. XXXII, sect. 4.

An Zacharias fuerit summus pontifex?

Moraliter: hic discite angelos apparere dum versamur in locis rebusque sacris, ac Deum vel per se, vel per angelos animas loqui, cum versamur in oratione, sacrificio, similive Dei cultu, uti hic angelus apparuit Zachariae adolenti thymiama, eique bestissimum de nascituro Joanne et Christo nuntium attulit.

10. ET OMNIS MULTITUDO POPULI ERAT ORANS FORIS HORA INCENSI, — SCILICET IN ATRIO EXTRA SANCTUM SIVE TEMPLUM, HOC ENIM SOLIS SACERDOTIBUS INGREDI LICEBAT. ANTE SANCTUM ERGO ERAT ATRIUM DUPLEX: PRIUS INTERIUS SACERDOTUM CONTINENS ALTARE HOLOCAUSTORUM, IN QUO VICTIMAE SUB DIO CREMABANTUR; POSTERIUS EXTERIUS LAICORUM, QUI EX SUO HOC ATRIO EMINUS SPECTABANT SACRIFICIA A SACERDOTIBUS IMMOLATA IN ALTARI HOLOCAUSTORUM; THYMIAMA VERO ET ALTARE THYMIAMATIS, QUOD ERAT IN SANCTO UNDIQUE OBTECTO, VIDERE NON POTERANT.

Angeli stantem circumstant.

Atrium in templo duplex.

HORA INCENSI. — Graeco, thymiatis, cum scilicet sacerdos thymiama in altari subjecto igne cremabat, et suffumigabat in honorem cultusque Dei. Omnium enim gentium ritu thura Deo adolentur.

11. APPARUIT AUTEM ILLI ANGELUS (GABRIEL, UT PATET, VERS. 19) DOMINI, STANS A DEXTRIS ALTARIS INCENSI. — « A dextris, » primo, « quia prospera et bona nuntiatura advenerat, » ait Euthymius; secundo, « quia divinae insigne misericordiae deferobat, » ait S. Ambrosius; « Dominus enim a dextris est illi, ne commoveat. »

Discite hic angelos altaribus, sacerdotibus et sacrificiis assistere, eisque cooperari, ut iis Deum colant, honorent et adorent; qua de re in Vitis Sanctorum plura extant exempla, quorum nonnulla recensui, Exodi xxxix, 38; Lev. ix, vers. ult.; Num. iv, in fine capituli.

12. ET ZACHARIAM TURBATUS EST, VIDENS: — TUM OB NOVAM ET INSOLITAM VISIONEM, TUM OB DECOREM ET MAJESTATEM ANGELI APPARENTIS; APPARUIT ENIM SPECIE AUGUSTA ET CELESTI QUAM INFIRMITAS HUMANA VIX OCVLLIS INTUERI POTERAT: « QUIA HOMO EARUM VIRIUM NON EST, AIT TITUS, UT EJUSMODI Peregrium INUSITATUMQUE VISUM CITRA COMMOTIONEM FERRE VALEAT. » Perturbamur, inquit S. Ambrosius, et a nostro alienamur affectu, quando praestringimur alioquin superioris potestatis occursu. »

Sic Daniel, cap. x, 8, apparente sibi eodem Gabriele Archangelo, ait: « Et non remansit in me fortitudo, sed et species meae immutata est in me, et emareui, nec habui quiddam virium. » Hinc iudicium boni angeli est, si primo terreat, deinde exiliaret: mali vero, si initio exiliaret, deinde moestum efflaret. Unde S. Antonius, testis S. Athanasio in ejus Vita: « Si post timorem, inquit, succedit gaudium, a Domino est visio; securitas enim animae, praesentis majestatis indicium est: si vero incussa formido permansit, hostis est qui videtur. »

Bonum angelus apparet, si primo terreat, deinde exiliaret.

13. AIT AUTEM AD ILLUM ANGELUS: NE TIMEAS, VERS.

ZACHARIA, QUONIAM EXAUDITA EST DEPRECATIO TUA, — qua Deum precatus es non pro habenda prole, de ea enim usque adeo desperabat, ait S. Augustinus, ut nec angelo promittenti crederet, vers. 20; sed qua ut sacerdos orasti pro peccatis populi et adventu Messie, nam de eius adventu Zacharias inferius, vers. 69, cum jam natus esset Joannes, gratias agit, cum Dei instinctu cognosceret Joannem fore parvulum Messie, id est precursorem Christi, uti mox hic illi promittit angelus. Sensus ergo est: Exaudita est, o Zacharia, deprecatio tua, qua quasi sacerdos precatus es pro salute populi et ejus Salvatore Messia, is enim propediem nascetur. Insuper Deus, qui merita supplicum excedit vota, dabit tibi filium, qui ejus sit propheta et precursor. Ita Beda, Euthymius, Theophylactus hic, et S. Augustinus, lib. II *De Consensu Evang.*, cap. 1; et S. Chrysostomus, hom. De *Visitatio S. Joannis*, tom. II.

Secundo, tamen non male nonnulli censent hanc Zachariae deprecationem fuisse pro habenda prole, si intelligas illam a Zacharia non hoc tempore, sed olim cum junior spem prolis haberet, fuisse factam: nam omnia sequentia prolem hanc explicant.

ET UXOR TUA ELISABETH PARIET TIBI FILIUM, ET VOCABIS NOMEN EJUS JOANNEM. — Cur «Joannem?» Respondeo *primo*: Quia «Joannes,» ait Maldonatus, Hebr. idem est quod *gratosus*, vel ut Patignus, *Domini donum vel misericordiam*. Isidorus, lib. VII *Ethym.*, cap. VIII: «Joannes, inquit, interpretatur *Domini gratia*, eo quod sit limes prophetiae, prenuntius gratiae, sive infantum baptismatis, per quod gratia ministratur.» Recto, sed non precise: sic enim potius vocandus fuisset Hanania quam Joannes; *Hebr. יהנא חנניה* enim, sive *chanania*, significat gratiam. Proprie ergo et precise «Joannes,» Hebr. *Jehochanan*, et crasi *Johanan* (unde Syrus vertit, *Jouchanon*) idem est quod *Deus misertus est*. *Jehova* enim, et crasi *Ja*, nomen proprium est Dei: *חנן* *chanan* vero vel *hanan* (unde patet Joannes scribendum fore per aspirationem h, non Joannes) idem est quod *misertus est, gratiam exhibuit*, idque fecit Deus primo et proxime, cum uti precessit, exaudivit Zachariae deprecationem, quae Hebr. dicitur *תחנון* *techinna*, ab eadem radice *chananan*.

Secundo, eo quod jam Deus misertus esset populi destinando Messie precursorem, scilicet Joannem, et propediem mittendo ipsum Messiam; per Christum enim, non per Mosem et legem, gratia et veritas facta est, *Joan.* 1, 17. Sic filius Annae dictus est «Samuel,» id est *postulatus*, et impetratus matris lacrymis a Deo ad salutem totius populi, 1 *Regum* 1, 20.

Tertio, Deus etiam Joannis misertus est, implendo eum sua gratia copiosa et multiplici, ait Beda, Jansenius et Maldonatus, qua eum effecit Israelis doctorem, prophetam, virginem, anachoretam, martyrem, ac Christi indicem et precur-

sorem. Fuit ergo Joannes quasi filius charitum, filius, inquam, gratiarum, in quo scilicet exponendo, ornando et condecorando omnes charites, omnes gratiae Dei, conspissime videantur.

Nota hic trium nominum triplex mysterium: nam «Elisabeth,» id est juramentum Dei promittentis, et «Zacharias,» id est memoria Dei, memoris sui promissi pariant nobis Joannem, id est Dei misericordiam et gratiam.

14. ET ERIT GAUDIUM TIBI, ET EXULTATIO, — ob filium Joannem, tanto miraculo ad tanta natum, *g. d.* Iste filius erit tibi multisque aliis causis summi gaudii et exultationis. Causam subdit:

15. ERIT ENIM MAGNUS CORAM DOMINO, — cujus solius, utpote optimi et maximi, id aestimare et iudicare quid magnum sit, quid mediocre, quid parvum. Ipse ergo solus vere et absolute magnus, novit illa quae vere sunt magna. Multi, ait Theophylactus, magni dicuntur, sed coram hominibus, qui parvi parva magni estimant; at Joannes magnus fuit coram Domino, qui magnus magna ponderat.

ERIT MAGNUS. — *Primo*, sanctificatione in utero matris; *secundo*, profundissima humilitate; *tertio*, castitate eximia; *quarto*, penitentia exemplari; *quinto*, zelo Seraphico; *sexto*, vita tota, quae non tam humana fuit quam angelica, adeo ut Joannes a Judaeis et Scribis putaretur esse Messias; *septimo*, prophetae sublimi; *octavo*, vita eremitica; *nono*, officio predicatoris et praecursoris Christi; *decimo*, martyrio nobilissimo. Vide 28 privilegia Joanni concessa, quae hic enumerat noster Barradius. In omnibus hisce dotibus Joannes fuit magnus, quia eas habuit non in communi et quali quali, sed magno, singulari et eminente gradu. Unde illi merito accinit Ecclesia:

o nimis felix, meritiq; celsi,
Nesciens labem nivei pudoris,
Praepolens martyr, minorumq; cultor,
Maxime vatam.

ET VINUM ET SICERAM NON BIBET. — Siccera significat omne id quod inebriare potest, uti vertit S. Hieronymus, *Lev.* x, 9 et alibi: *סכר* *sachar* enim est inebriari; *סכר* *sicor*, ebrius; *סכר* *sechar*, id quod inebriat, siccera. Vino et siccera abstinere proprium erat Nazareorum, qualis ex hoc loco per omnem vitam videtur fuisse Joannes, *g. d.* Joannes per omnem vitam erit Nazareus et consecratus Deo. Vide *Nom.* vi. Joannes, ait S. Ambrosius, delicias hominum exporisque lasciviam magna animi virtute depressit.

ET SPIRITU SANCTO (SYRUS, Spiritu sanctitatis) REPLEBITUR ADHUC EX UTERO MATRIS SUAE. — Quando, ut ait Glossa, intrante Virgine, exultavit in utero genitricis, et praecursoris officium quoad potuit, implevit, ut patebit vers. 41 et 42. Fuit ergo Joannes, prius Spiritu Dei renatus, quam ex matre natus.

EX UTERO. — Arabicus, *in utero, g. d.* Joannes

incipiet esse sanctus ab ipso matris utero, talisque durabit semper ad finem vitae suae.

Quaeres, an Joannes vere et realiter in utero a peccato originali sit purgatus et justificatus? Negat S. Augustinus, epist. 57 ad *Dardanum*, et S. Hieronymus, in cap. 1 *Jeremie*: aiunt enim ipsi Joannem eoque ac Jeremiam dici in utero sanctificatos, non reipsa, sed secundum Dei praedestinationem duntaxat; quia scilicet ad sanctitatem futuram a Deo erant destinati, ut idem hic dicitur de Joanne, quod Apostolus de se ait, *Galat.* cap. 1: «Qui me segregavit ab utero matris meae,» etc. Ratio S. Augustini est, quia renasci praesupponit nasci; atqui Joannes in utero existens necdum erat natus: ergo non potuit tum renasci reipsa, sed tantum secundum Dei praedestinationem.

Verum contraria est communis sententia Patrum, SS. Athanasii, Cypriani, Cyrilli, Ambrosii, Gregorii, Bernardi, quos citat et sequitur Toletus, Barradius, Jansenius, Franciscus Lucas et alii passim. Probat: *Primo*, quia id clarissime hic promittit Joanni angelus, dicens: «Et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suae,» *g. d.* Ab utero erit sanctus, imo plenus Spiritu Sancto. *Secundo*, quia Joannes ad salutationem B. Virginis in utero credidit in Christum, eum adoravit; dilexit et praegaudia exiit, ut dicam vers. 44. Tunc enim quando visitatus et salutatus est a B. Virgine, sexto mense a conceptione sua, haec mira sanctificatio ei contigit. Idem privilegium S. Athanasius, S. Bernardus et alii tribuunt Jeremiae, ut patet *Jeremia* 1, 5. Vide ibi dicta. Ad rationem S. Augustini, respondeo hominem, ut per gratiam renasci possit, censeri natum quando conceptus in utero, a Deo animam et vitam accepit: tum enim uti nascitur cum peccato originali, ita et per gratiam ab eo expiari et renasci potest; imo et baptizari, ut patet, si infans in utero matris existens baptizatur, sive mortuus et discissa matre, sive ea vivente, v. g. si infans manum vel pedem foras emittit, qui aqua ablui possit, ut habet praxis Ecclesiae.

16. ET MULTOS FILIORUM ISRAEL CONVERTET AD DOMINUM DEUM ISRAEL. — scilicet ad Messiam, sive Christum. Unde contra Arianos patet Christum esse Deum. Hinc Beda: Patet, inquit, Christum Deum esse Israel, in ejus enim fide Joannes baptizat (1).

17. ET IPSE PRECEDET ANTE ILLUM IN SPIRITU

(1) Validius et ornatio inconnensum fiet argumentum de divinitate Christi, versiculo 16 cum sequenti collato. Eadem vox *illam*, vers. 47, orationis serie atque contextu id flagitante, Deum simul et Christum necessario significat: Deum *primo*, vox ista significat, quod proxime eam precedunt; Christum *secundo*, per eam significari liquido intelligimus: quis enim alius sit, quem Joannes praecursor dicitur. Errat ergo Rosenmullerus, qui, ut istius argumenti vim effugiat, verbum *precedet* idem valere ait ac *ministrabit*, cujus significatio necque sacri, necque profani scriptores exemplum ullum suppeditant.

ET VIRTUTE ELIE. — Non dicit in anima Eliae, ait Origenes, sed in spiritu et virtute, quia, ut ait S. Ambrosius, nunquam sine virtute spiritus, nec sine spiritu virtus; omnis enim vis et virtus est a Spiritu Sancto, juxta illud: «Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi,» *Luc.* 1, 35. «Praecedet ante Illam,» scilicet Dominum Deum, puta Christum Dei Filium. Joannes enim precessit Christum: *primo*, nascendo; sex mensibus enim ante Christum uti conceptus, sic et natus est; *secundo*, baptizando, quia prius baptizavit quam Christus. imo Christum baptizatum prior ipse baptizavit; *tertio* et maxime, predicando penitentiam, ut viam sterneret Christo; *quarto*, digito demonstrando Jesum, ipsumque esse Messiam et Agnum Dei, qui tolleret peccata mundi, asserendo; *quinto*, moriendo per martyrium ante Christum; *sexto*, descendendo ad patres in limbum, eisque Christum propediem affore eosque liberatum annuntians. In hisce enim omnibus Joannem praesentem secutus est Christus.

IN SPIRITU ET VIRTUTE. — Id est in spiritu virtutis, id est roboris et efficacitatis. Graece enim est *δυναμις*, non *ἐνέργεια*. Est hendiadys, *g. d.* Sicut Elias excoluit et in fine mundi excollet spiritum robusto et efficaci ad certandum contra Antichristum, ut Judaeos caeterosque ab eo convertat ad Christum; sic prorens excollet eodem spiritu potens Joannes, ut per suam praedicationem et vitae sanctissimae exemplum Judaeos duos moveat ad penitentiam, itaque eos ad Christi baptismum et gratiam preparat.

Nota: Spiritus virtutis Joannis fuit similis Eliae. *Primo*, in vite austeritate; Joannes enim locustis vescabatur, et pills camelorum quasi cilicio ac zona pellicea vestiebat, eoque ac Elias. *Secundo*, uterque degebat in solitudine eratque eremita. *Tertio*, in paupertate et mundi contemptu. *Quarto*, et aptius, in zelo, libertate et ardore praedicandi, quo uterque multos Israelitas ad penitentiam, et Deum Christumque convertit, et Elias rursus in fine mundi convertet, juxta illud *Eccl.* XVIII, 1: «Surrexit Elias quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat.» Simili enim modo de Joanne ait Christus: «Ille erat lucerna ardens et lucens,» *Joan.* v, 35. Eoce hic est spiritus virtutis Eliae. *Quinto*, in fortitudine et passione. Sicut enim Elias fortissime certavit contra sacerdotes Baal eorumque fautores Achab et Jezebel reges, III *Regum*, cap. XVIII et XIX, et rursus in fine mundi certabit contra Antichristum ejusque assedas, ac milia ab eis passus est et patietur, atque tandem occidetur, critique martyr. Sic pariter Joannes certavit contra Herodem et Herodiadem, ab eisque capite truncatus martyrii lauream obtinuit.

Spiritus ergo virtutis duo significat, scilicet potestatem et efficacitatem bene operandi, ideoque adversa quovis fortiter perferendi, quae utra-

Joannes
precessit
Christum
sexseptuaginta
annis.

Joannes
similis
Eliae.
Primo.
Secundo.

Tertio.
Quarto.

Quinto.

que similis fuit in Joanne et Elia. Magis autem comparatur hic Joannes Eliae venturo quam praterito, quia scilicet sicut Elias magno spiritu et efficacia preibit secundum Christi adventum, ut infideles debellet et convertat ad fidem; sic pariter Joannes eodem spiritu et efficacia preibit primum Christi adventum, et ut convertat corda patrum ad filios, et incredulos ad prudentiam justorum, ut explicans hic subijcit Gabriel, et Christus *Matth. xi, 14*; idque solerter advertunt et annotant hic S. Ambrosius, Beda, Theophylactus, Titus et S. Gregorius, homil. 7 in *Evangel.*, q. d. « Sicut ille praeo venturus est iudicis, ita et iste praecursor factus est redemptoris. » Audi S. Ambrosium: « In spiritu et virtute Eliae; quia scilicet Eliae et virtutem magnam habuit et gratiam, ut ad fidem animos populorum a perfidia retorqueret; virtutem abstinentiae atque patientiae, et spiritum prophetandi. In deserto Eliae, in deserto Joannes. Ille corvis pascebatur; hic dumis, et calcata omni voluptatis illecebra, parcimoniam praestulit luxuriaeque contempsit. Ille Achab regis gratiam non quaesivit; hic sprevit Herodis. Ille Jordanem divisit; hic ad lavacrum salutem convertit. Hic cum Domino versatur in terra; ille cum Domino apparuit in gloria. Hic prioris, ille sequentis Domini praecursor adventus. Ille post triennium pluvia terram rigavit; et hunc post triennium ariscentem nostri corporis humum fidei imbre perfudit, » etc.

Denique apte ad hunc spiritum virtutis, id est fortitudinis, Joanni deferendum missus est angelus Gabriel, qui Hebraice idem significat quod « fortitudo Dei, » ut scilicet ipse suam, quam ex Deo hausit fortitudinem, hoc oraculo Joanni aspiet.

UT CONVERTAT CORDA PATRUM IN FILIOS; — ut scilicet Abraham, Isaac, Jacob caeterique Patriarchae bene afficiantur posteris suis Iudaeis, viventibus tempore Joannis et Christi. Fecit id Joannes, eos verbo et exemplo incitando, ut fidem et pietatem patrum suorum imitentur: sic enim patres agnovissent filios suos, legitimos sui imitatores Deique veri cultores, dum « in id que senserunt patres, consentient et filii, » ait S. Augustinus, S. Hieronymus et Beda. Vide dicta *Malach. iv, 6*. Ex Malachia enim haec verba petita sunt, qui ad litteram loquitur de Elia, typice de Joanne, ubi de utroque fuse haec verba explici; quare ea hic non repetant.

ET INCREDULOS (Graeco ἀπιστοί, id est ut Syrus, *Inobedientes*, scilicet legi et praecipis majorum ac Christi puta Iudaeos convertet Joannes) AD PRUDENTIAM (Syrus et Arabicus, *scientiam*) JUSTORUM, — id est ad fidem, sapientiam et intelligentiam, ait Euthymius, quam justi habuerunt et habent de Christo, quae consistit in hoc, ut timeamus et amemus Deum et caelestia, non caduca, juxta Christi doctrinam et vitam. Ita Maldonatus. *Sensendo*, proprie Toletus, q. d. Faciet Joannes, ut

Judaei increduli diligenter considerent signa adventus Messiae patribus a Deo data, ac ex iis cognoscant credantque Christum jam venisse, ipsumque esse hunc Jesum, quem Joannes Iudaeis ut talem digito ostendit. Hoc enim prudentiae est opus et actus; nam haec erat vox et praedicatio Joannis: « Penitentiam agite, appropinquavit enim regnum colorum, » *Matth. iii, 2*. Haec est scientia sanctorum, *Sapient. cap. x*; vers. 10. Vide dicta *Malach. iv, 6*.

PARABE (ut sic sua praedicatione et vitae exemplo pareat) DOMINO PLEBEM PERFECTAM. — Legit interpret *κατασκευάσει*, id est perfectam; jam legunt *κατασκευάσει*, id est bene et perfecte preparatam et instructam, scilicet ad suscipiendam fidem et doctrinam Christi, ac perfectionem gratiae, justitiae et vitae Christianae, a Christo et celo allatae et predicatae. Unde Theophylactus verit, *capaeam*; illi, *dispositam* ad fidem Christi; Arabicus, *parabit Domino plebem justam*.

48. ET DIXIT ZACHARIAS AD ANGELUM: UNDE HOC SCIAM? EGO ENIM SUM SENEX, ET UXOR MEA PROCESSIT IN DIEBUS SUI. — q. d. Ede signum vel miraculum, quo mihi probes tam magna quae promittis, reipsa eventura. Tanta enim polliceis, ut nudis tuis verbis credere nequeam. Hissitat Zacharias et diffidit promissis angeli, partim ob verum ab eo promissarum magnitudinem earumque desiderium; quia eas adeo magnas, ut naturae vires longe superarent, ipse non comparabat cum omnipotentia Dei, solo humano spiritu rem metiens; partim quia non omnino certo credebatur esse angelum bonum, qui haec promittebat, esto sufficientia sibi signa ipsi dedisset angelus, ut patet ex sequent. Videtur tamen hoc hesitatio ejus et diffidentia ex animi indeliberatione et inconsideratione processisse, ideoque veniale duntaxat fuisse peccatum; ob quod punitus est et privatus facultate loquendi. Secus fecit Abraham, qui angelo promittenti sibi ex Sara sterili filium Isaac, illico credidit; quia « confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens quia quaecumque promisit, potens est et facere, » *Hebr. cap. iv, vers. 17*.

49. ET RESPONDENS ANGELUS, DIXIT EI: EGO SUM GABRIEL, QUI ASTO ANTE DEUM; ET MISSUS SUM (a Deo) LOQUI AD TE, ET HEC TIBI EVANGELIZARE, — haec bona nuntia tibi afferre. Evangelium enim Graece idem est quod bonum nuntium. Unde Pagninus verit, et bona annuntium tibi haec.

QUI ASTO, — id est astare soleo, velut Deo ad omnem ejus nuntium ministraturus, sicut famuli astant regi. Graeco *κατασκευάσει*, id est qui astiti, scilicet in caelo; jam enim ibi ei non asto, sed inde ad te in terram missus sum: licet in terra angeli quoque astent Deo ejusque faciem videant; Deus enim est ubique, *Matth. xviii, 10*. Hinc colligas eosdem esse angelos Deo ministrantes et assistentes, licet id negent S. Dionysius Areopagita et S. Gregorius; Gabriel enim hic simul

Gabriel
in quo or-
dina?

astat et ministrat Deo, mittiturque ad Zachariam. Porro, « asto » significat Gabrielem proxime astare Deo, « essequo unum et septem primariis angelis, qui sunt principes aulae caelestis, sicut est et Michael, ac Raphael, qui, *Tobia cap. xii, vers. 18*, ait: « Ego sum Raphael angelus, unus ex septem, qui astamus ante Deum. » De his septem angelis multa dixi *Apocal. i, 4*. Quare licet aliqui, ut Toletus hic, censeant Gabrielem esse ex ordine penultimo qui est Archangelorum, eo quod alibi vocetur Archangelus; verius tamen videtur eum esse primo ex ordine, qui est Seraphim, adeoque esse unum et primis aulae caelestis principibus, ideoque a multis vocari Archangelum, id est angelum primarium et principem; imo non desunt qui censeant eum inter Seraphinos esse omnium primum. Ita censet Marcus Vigerius Cardinalis, in *Deachordo Christiano*, chorda 1, cap. n, idque probat octo rationibus, vel potius congruentiis quas recensui *Daniel. cap. ix, vers. 21*, quae omnes ad hanc unam redeunt: Ad opus summum, inquit, decebat milli summum angelum; atqui summum Dei opus est Incarnatio Verbi; ergo Gabriel hic, vers. 26, ad illud nuntiandum missus, est summus angelus. Sed haec ratio non concludit, ut ibi ostendi. Nam communis Theologorum sententia est, Michael esse supremum angelorum omnium et antagonistam Luciferi, *Apocal. xii, 7*.

Gabrielis
etymon.

Porro « Gabriel, » ait S. Hieronymus, *Nomin. Hebr.*, in *Luce*, Hebraice idem est quod confortavit me Deus, aut fortitudo Dei, vel virtus mea Deus. Aplo ergo ipse missus est, ut, nuntiando conceptionem Joannis, afflaret ei spiritum virtutis, id est fortitudinis Eliae. Idem nuntiavit conceptionem et incarnationem Verbi aeterni, vers. 26, quia hoc opus fuit summæ virtutis, otentiae et fortitudinis Dei.

20. ET ECCE ERIS TACENS, ET NON POTERIS LOQUI, USQUE IN DIEM QUO HEC FIANT, PRO EO QUOD NON CREDIDISTI VERBIS MEIS, QUAE IMPLERUNTUR IN TEMPORE SUO. — Theophylactus, Titus et S. Ambrosius verunt: « Et ecce eris surdus, » et sic clare distinguitur ab eo quod sequitur: « et non poteris loqui; » alioqui enim erit tautologia. Licet enim Graecum *σώφρον*, proprie tacentem et mutum significet, tamen et surdus eadem voce intelligi potest; sunt enim hec duo naturaliter inter se connexa, ut qui muti nascuntur, sint et surdi, ac vice versa: quocirca Graeci surdum aeque ac mutum vocant *σωφρον*, Hebraice, *שָׁרָף* *chares*; Syri, *hars*: Zacharias ergo hic effectus est surdus aeque ac mutus. Unde, vers. 22, vocatur *σωφρον*. Hinc et vers. 52 Zachario quasi surdo non loquuntur, sed nutibus et signis innuunt cognati et vicini, ut scribat quo nomine velit vocari filium recens sibi natum. Ipse ergo quia inobediens fuerat, punitur surditate; quia contradictor verbis angeli, mulctatur facultate loquendi, et taciturnitate plectitur. « Incredulitas, » ait S. Ambrosius,

Zachariae affatum eriperet et auditum. » « Merito autem haec duo passus est, inquit Theophylactus, quod et non audiret, et non loqueretur; quia enim non obedierrat, condemnatur ut surdus sit, et quia contradixerat, ut sileat. »

USQUE IN DIEM QUO HEC FIANT, — quo nascatur tibi Joannes; q. d. ait Titus: « Quia vocem edidisti plane incredulam, propterea voce tantisper orbaberis, donec re jam expleta, et tuam in credendo tarditatem, et Dei rursus agnoscas potentiam. » Petierat Zacharias, diffidens promissis angeli, vers. 18, ab angelo sibi dari signum Joannis nascituri; angelus ergo ipsi obscundans dat signum, quod simul sit poena, et castiget ejus incredulitatem et contradictionem, scilicet percutiens eum surditate et taciturnitate.

21. ET ERAT PLEBS EXPECTANS ZACHARIAM, — ut ex Sancto, ubi adoleverat incensum, eo peracto rediret ad se in atrium quod erat ante Sanctum.

ET MIRABANTUR, QUOD TARDARET IPSE IN TEMPO. — « Tardare, » partim colloquens cum angelo, partim secum ruminans magna ejus dicta et promissa.

22. EGRESSUS AUTEM NON POTERAT LOQUI AD ILLOS (quia erat mutus), ET COGNOVERUNT QUOD VISIONEM VIDISSET IN TEMPO (ex eo quod viderent eum mutum, stupentem et attonitum); ET (id est quia) IPSE ERAT INNUNUS ILLIS (gestibus et signis, quod esset mutus, ac visionem vidisset), ET PERMANUIT MUTUS. — Graeco *σωφρον*; Syriace *hars*, id est surdus aeque ac mutus, ut dixi vers. 20.

23. ET FACTUM EST UT IMPLETI SUNT DIES OFFICII VERB. 24. (Graeco *κατασκευάσει*, id est liturgiae, hoc est ministerii sacri in templo) EJUS, ABIT IN DOMUM SUAM, — quo sita erat in montanis Iudaeae, ut patet vers. 39, ubi erat uxor sua Elisabeth.

24. POST HOS AUTEM DIES CONCEPIT ELISABETH Uxor ejus. — « Congressus est cum uxore, ait Euthymius, propter promissum fetum, silentii flagello edoctus, ut angelicis verbis crederet. »

Porro, concepit Elisabeth Joannem sub diem 24 septembris, quo die mulx Christianorum Ecclesie celebrant conceptionem S. Joannis. Unde eandem hoc die in *Martyrologio* consignat Usuardus et Molanus: nam nono post mense natus est Joannes die 24 junii, ac sexto post mense missus est Gabriel ad annuntiandum B. Virgini conceptionem Christi, quae facta est die 23 martii, ut patet vers. 26 et 36; nam a die 24 septembris usque ad diem 23 martii sunt sex menses: quare incensum hoc oblatum a Zacharia, ejusque visio et promissio angelica de Joanne nascituro, paulo ante in festo Scopopogiae, sive Tabernaculorum, contigisse videtur. Hoc enim festum celebrabatur die 15 mensis Tisri, durabatque per octo dies, ut patet *Levit.*, cap. xxiii, vers. 34, et *Numer. xxix, 42*. Tisri autem respondebat nostro partim septembris, partim octobri. Apposite, scilicet ut significaretur Joannem nasciturum, qui futurus praeco Christi, et per eum reserandi caeli, causa foret communis laetitiae toti orbi: ipse enim

docturus erat homines, ipsos esse peregrinos in terra. In aqua degere quasi in temporario tabernaculo, et a Deo ceteris esse cives cœli, ubi domum æternam et felicissimam obtinebunt. Hæc enim omnia significabat latissimum Tabernaculorum festum, quo cum ramis palmarum gaudentes Hebræi saltabant et tripudiabant, eo quod ex deserto, ubi per 40 annos in tabernaculis vixerant, a Deo inducti essent in terram promissam Chanaan, in eaque bonis terre locupletati forent, uti dixi *Levit.*, cap. xxiii, 24. Hinc sequitur Joannem conceptum sub æquinoctium autumnale, natum vero sub solstitium æstivum, post quod decreverunt dies; Christum ex adverso conceptum sub æquinoctium vernum, natum vero sub solstitium hybernium, post quod dies accrescerent; quia, ut aiebat Joannes: « illum oportet crescere, me autem minui, » uti solerter advertit S. Augustinus, tract. 14 in Joannem.

ET OCCULTAVIT SE MENSIBUS QUINQUE, DICENS. — Occultatio hæc signum erat pudoris et verecundie: « Partus enim sui erubescerebat etate, » ait S. Ambrosius, quod scilicet sterilis et amur-rei uxorie et conjugio vacasset, donec mense sexto, ut sequitur, B. Virginem cognatam suam stante virginitate (quod longe magis erat novum, rarum et mirum) concepsisse audivit et vidit; tunc enim in publicum prodens pudorem deposuit: prius ergo per menses quinque pudoris causa publico abstulit licet in secreto cordis et cubituli sui gauderet Sibique congratularetur de divino hoc S. Joannis conceptu. Sic Sara sterilis, accepto nuntio nascituri ex se Isaac, *Genes.* xviii, 12: « Risit occulte, dicens: Postquam consenui, et dominus meus (Abraham maritus) vetulus est, voluptati operam dabo? » Nam, ut ait S. Ambrosius, « Senes ab ipsa concluduntur ætate, et justo intemperantia pudore revocantur facere opera supertiarum. » Unde illud:

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

23. QUIA SIC FECIT MIHI DOMINUS IN DIEBUS, QUIBUS RESPICIT AUFERRE OPIPROBRIUM (sterilitatis, quod illo ævo apud Judeos ingens erat probrum), ET QUASI SIGNUM, MALEDICTIONIS DEI) MEUM INTER ROMANOS. — « Sic, » scilicet adeo magnifico, stupende et miraculose egit mecum Deus, ut me amum et sterilem tanta prole fecundaret. Admiratur enim Elisabeth Dei in se beneficentiam, etique toto cordis simu gratias agit, æque ac fecit B. Virgo mater Christi effecta, concinens, vers. 47: « Magnificat anima mea Dominum. »

24. IN MENSE AUTEM SEXTO MISSUS EST ANGELUS GABRIEL A DEO IN CIVITATEM GALILEÆ, CUI NOMEN NAZARETH. — « In mense sexto, » scilicet a conceptione Joannis Baptistæ, postquam rater ejus Elisabeth occultavit se mensibus quinque, uti dixi vers. preced. Sex mensibus ergo junior fuit Christus Joanne Baptista; hic enim, utpote precursor Christi, illo debebat esse prior et senior.

Mensis hæc sextus non inchoans, sed finiens, ut potius finitus accipi debet. Nam a die 24 septembris qua conceptus est Joannes, usque ad diem 23 martii qua, misso angelo ad B. Virginem conceptus est Christus, intercedunt sex menses integri. « In mense sexto » ergo, hoc est in fine mensis sexti, vel finitio mense sexto.

Annuntiatio igitur hæc Gabrielis, et consequenter Incarnatio Verbi contigit die 23 martii, quo pariter die Christus, post 34 vult annos completos, pro salute hominum crucifixus et mortuus est, uti dixi *Math.* xxvii, 37. Eodem die multi censent mundum a Deo primitus fuisse conditum et creatum, *Genes.* i, ut eodem die creatus sit a Deo, quo postea recreatus et restauratus fuit a Christo in incarnatione et cruce. Unde ab hoc die et hoc mense annos Christi inchoant et numerant Angli, Veneti, Risani pluresque alie nationes (et nuper Franci), teste Covarruvia, libro I *Variar. resol.*, cap. xii, n. 2; et Henriquez, lib. VIII *De Eucharistia*, cap. xi, § 10, littera L; et Joanne Lucido, tract. *De Passione Christi*. Conceptio enim est quasi prima hominis nativitas, juxta illud: « Quod in œa natum est, de Spiritu Sancto est, » *Matthæi* i, 21 (1).

ANGELUS GABRIEL. — Notat S. Hieronymus, in cap. viii *Danielis*, tres angelos in S. Scriptura nominari ac celebrari, scilicet Michaelen, Raphaelen et Gabrielem, et quibus Michaelem ait præesse presibus et oblationibus fidelium, atque ideoque dicitur Michael, id est, quis ut Deus? *q. d.* Solius Dei est exaudire preces penitentium, eorumque peccatis propitiari, eosque justificare et salvare. *Secundo*, Raphaelen præesse sanitati corporum, ideoque Tobia creco visum restituisse: hinc dicitur Raphael id est medicus, vel medicina Dei. *Tertio*, Gabriel, id est fortis, aut fortitudo Dei; præest prælis ac bellis fidelium, ut patet *Daniel.*, cap. xii, vers. 13 et seq. Unde ipse hic milititer nuntiaturus Christum, qui bellum acerrimum erat gesturus contra Luciferum cæterosque demones et homines impios. Rursum Gabriel dicitur quasi *גבר אל* *geber el*, id est vir Deus, *q. d.* Deus incarnabitur critique homo puer, quantum ad naturam ac ætatis et corporis progressum, idem tamen erit vir, quia a primo conceptionis instanti anima ejus erit plena omni scientia, gratia, fortitudine, juxta illud *Jerem.* xxxi, 32: « Femina circumdabit virum. » Porro Toletus, ex SS. Dionysio, Basilio, Gregorio et Damasceno, censet Michaelen esse ex Principatibus, qui a S. Dionysio ponitur primus ordo tertie hierarchie Angelorum; Gabrielem vero esse ex ordine Archangelorum. Verum verius est Michaelen esse primum inter Seraphinos,

(1) Divini Verbi *conceptionem*, seu incarnationem, factam, esse circa diem viii Idii April. anni U. C. DCCXLVII, conceptur ex his que doctè disputant tum P. Patrianus, ep. cit., disserti. xx et xx; tum Sepp, opere cui titulus: in vers. gall. *La vie de N.-S. J.-C.*, tom. I, cap. 11.

Christi incarnationis 23 martii eodem die crucifixus est, quoque in mense annos numerantur.

Cubiculum Dei paræ Lauretum translatum.

Angelo nomen est.

Gabrielem vero ei esse proximum et vicinum, uti dixi vers. 19. « Ad hoc quippe ministerium, ait S. Gregorius, hom. 34 in *Evangelio*, summum (anum e summis) angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nuntiabat. »

NAZARETH. — Unde Christus ab ea quasi a patria, in qua conceptus fuit (nam in Bethlehem natus est), cognominatus est Nazareus, *Matthæi* i, 23. In Nazareth ergo habitabat B. Virgo cum Josepho sponso suo. Porro, domus vel cubiculum ejus, in quo angelo nuntiante Christum concepit, a S. Jacobo alisque Apostolis consecrata fuit in Cœlesiam, uti refert L. Dexter in *Chronico*, anno Christi 42, et alii. Ibidem post trescentos annos S. Helena elegans templum exædificavit, teste Nicephoro, lib. VIII, cap. xxx. Eandem visitavit S. Paula, S. Ludovicus cæterique peregrinantes. Vide Tursellum, in *Hist. Laurat.*, cap. i et seq. Eadem post mille annos a Galilee et Nazareth ab angelis translata est in Dalmatiam, inde in Italiam, pæta Lauretum, ubi etiamnum consistit, et totius orbis concursu pie visitur, adeo ut ipse Erasmus (quem Novantes ut antesignanum sequuntur), in orat. *ad Virginem*, ita Lauretanam Virginem salutet: « Salve, inlyta regum progemes, sacerdotum decus, patriarcharum gloria, cœlitum triumphus, inferorum formido, Christianorum spes et solatium; divinitati proxima es, ne illic nobis deesses. Certa est fiducia tua, promus tuis advolvor pedibus, serva animulam hanc, que se tibi quanta est, nuncupat. »

27. AD VIRGINEM DESPONSATAM VIRO, CUI NOMEN ERAT JOSEPH, DE DOMO (id est tribu et familia) DAVID (cui promissus erat Christus quasi filius), ET NOMEN VIRGINIS MARIA. — « Despnsata, » non per solum desponsationem, sed et per verum matrimonium jam contractum, licet usu non consummatum. Vide dicta *Matthæi* i, 18. « Missus est, » ait S. Gregorius Thaumaturgus, serm. 3 *De Annuntiat.*, Gabriel, ut dignum purissimo sponso thalamum pararet. Missus est Gabriel, ut inter creaturam et creatorem sponsalia contraheret. Missus est Gabriel ad animatum regis palatum. Missus est Gabriel ad virginem desponsatam quidem Joseph, sed Jesu Filio Dei servatam. Missus est lychus, qui solens justitie indicaret. »

AD VIRGINEM. — Præclare S. Bernardus, serm. 1 *De Assumpt.*: « Nec in terris locus dignior uteri virginis templo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in cœlis regali solio, in quo Mariam filius ejus sublimavit. » Et, serm. 4: « Que val angelice puritas virginitati illi audent comparari, que digna fuit Spiritus Sancti sacrum fieri, et habitaculum Filii Dei? » Hoc est quod canit Ecclesia:

Domus pedici petoris
Templum regente fit Dei:
Facta nascens virum,
Verbo concepit filium.

MARIA. — Nota: « Maria, » vel, ut Hebr. dicitur,

Miriam, Græcæ Μαριάμ, Hebr. idem est, *g. d.* *mar tam*, id est myrrha, vel amaritudo maris. Hebræi enim tradunt sororem Moysi dictam esse Mariam, eo quod cum ipsa nasceretur, cepit amara Pharaonis tyrannis mergendi infantes Hebræorum, *Exodi* i. Verum id meliore omine et nutu divino mutatum est in aliam significationem: nam transito mari Rubro, et merso Pharaone, dicta est Maria, quasi *Mara viam*, id est magistra vel domina maris; sicut enim Moses viro-rum, ita Maria feminarum dux fuit in transitu maris Rubri: unde et eis carmen epinicum præcinit, *Exodi* xv. Porro, hæc Maria typus fuit, ait S. Ambrosius, *Echart. ad Virgines*. B. Virginis, quæ dicta est Maria, id est magistra et domina maris hujus sæculi, ut per illud nos salvos ducat in terram promissam, id est in cœlum. Unde R. Haccados apud Galatinum, lib. VII, xiii, Messia matrem Dominam nuncupandum prædixit; et Mariam idem esse quod *Dominam* docet Philo, S. Hieronymus, Epiphanius et alii, imo Liturgie veterum. Christiani omnes omni lingua B. Virginem, quasi proprio nomine Dominam nostram vocant et compellant. Unde S. Isidorus, lib. VII *Etymol.*, cap. x: « Maria; ait, interpretatur *illumina*, aut *stella maris*; genuit enim lumen mundi. Sermone autem Syro Maria Dominam nuncupatur: pulchre, quia Dominum genuit. » S. Hieronymus vero, in *Nomin. Hebr.*, in *Exodo*: « Maria; ait, idem est quod *illumina* mea, vel *illumina* eos, aut *synagoga maris*, vel *stella maris*. » Sic et S. Gregorius Thaumaturgus, serm. *De Assumpt.*: « Maria, ait, interpretatur *illumina*. » Plura de nomine Mariæ dixi, *Exodi* cap. xv, 20, ac in *Proverb.* et *Canticis*.

Hæc de causa Maria fuit plena gratia, ideoque mare gratiarum: quare sicut « omnia flumina intrant in mare, » *Ecles.* i, 7, sic omnes omnino gratie quas habuerunt Angeli, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, confluerent in Mariam, ait S. Bonaventura in *Specul.*, cap. ii. Denique quam nomen Mariæ angelis sit delectabile et demonibus terribile, docet S. Brigitta, lib. I *Revel.*, cap. ix.

Addit Paginarius, in *Nomin. Hebr.*: « Maria, inquit, interpretari potest pluvia temporanea (hæc enim Hebræice vocatur *mors*) maris, » juxta illud: « Pluviam voluntariam segregabis hereditati tuæ, » *Psal.* lxxvii, vers. 10. Hinc et de Christo præcinit *Psalmes*: « Descendat sicut pluvia in vellus, » *Psal.* lxxxi, G. Hoc secreto suo illapsus inmitit hic Gabriel.

ET INGRESSUS AD EAM ANGELUS, DIXIT. — « Ingressus, » id est illapsus in clausum Virginis pro adventu Messie et salute hominum secreto orantis cubiculum, per fenestram vel per ostium. Angeli enim, cum sint purissimi spiritus, sua subtilitate et effluatitate omnes parietes et omnia corpora penetrant et pervadunt. Ita S. Bernardus, serm. 3 super *Missus* est. Licet Andreas,

Episcopus Hierosolymitanus, serm. *De Annunt.*, putat angelum clam ostium aperuisse, et modeste Virginem compellasse ac salutasse.

Ave. — Id est salve, gaude, letare. Verisimile est angelum usum fuisse communi Hebræorum salutatione *שָׁלוֹם לָכָא* *shalom lach*, id est *par tibi*, ut habet Syrus, Æthiopicus et Persicus; illa enim Hebræi ut solent cum timore auferre volunt, et letum se afferre nuntium significant. Nisi manus cum nostro Serario, in cap. II *Ruth*, *Quæst. X*, «Ave,» vel, ut S. Augustinus, *epist. 43*, scribit *hæc esse Hebræice שָׁלוֹם chaww*, vel *have*, id est *vive*, scilicet sana æque ac sancta, leta et hilaris, felix et beata in Dei gratia et gloria summa, ad quam ipse te elegit, ut alludat ad nomen Evæ, quæ Hebræice dicitur *חַוָּה chawwa*, id est *vivax* et vivificans, sive mater omnium viventium, *Gen. III*, 20, *q. d.* Eva non fuit *chawwa*, id est mater vitæ, sed mortis, quia omnes suos filios per peccatum morti addixit: tu vero, o Maria, vere es Eva sive *chawwa*, quia mater vitæ, gratiæ et gloriæ. Hinc apposite Latinum *Ave*, est inversum *Eva*, quia Maria Evæ maledictiones, *Gen. III*, in benedictiones convertit. Unde et accinit Ecclesia:

Sumens illud Ave
Gabrielis ore,
Fœda nos in pace,
Mutans Evæ zozona.

«Ave, ait S. Gregorius Thaumaturgus, serm. 2 et 3 *De Annunt.*, animatum Dei templum, quia summum toti mundo gaudium paries: eris virginum gloriatio, et matrum jubilatio.» Hinc rursum olim matutina salutatio erat «Ave,» id est vive hodie sanus et letus; vespertina vero «Vale.» Unde Martialis, *Epiogr. 56*, lib. 1:

Et matulinum portat ineptus Ave.

Et lib. IV, *Epiogr. 79*:

Cui non mane feras irrequietus Ave.

Causam dat Andreas Cretensis, orat. *De Annunt.*, «Dequit, ait, lætis ut præconibus Gabriel reginam salutaret, quæ et lætitiæ organum et immensi gaudii est genitrix.»

GRATIA PLENA. — Græce *καταρτισμένη*, quod frigide Tigurina et Novantes vertunt, *gratiosa*; Beza, *gratis dilecta*: putat enim ipse justos non habere inherentes et intrinsicæ justitiam, sed tantum extrinsecam, quæ consistat in hoc, quod Deus eos, licet in se sint peccatores, ex sua tamen benevolentia habeat reputetque justos, quæ est hæresis.

Verum *καταρτισμένη* respondet Hebræo *נְחֻמָּה* *nechama*, vel *נְחֻמָּה* *nuchama*, quod proprie idem est quod gratificata, gratia repleta, gratiosa facta; *καταρτισμένη* enim idem est quod *gratissimum factum*, gratum, charum reddo, gratia impleo. Deus enim nil gratum judicat, nisi quod in se revera gra-

tum est; quare cum quem justum sibi gratum facit, cum revera justitia et gratia inherente donat et condecorat: quare *καταρτισμένη*, idem est quod gratia plena, uti veritè Noster, Syrus, Arabicus, Ægyptius, Æthiopicus, Persicus; item S. Ambrosius, Beda, S. Augustinus, *Enchir. cap. xxxvi*; S. Hieronymus, *epist. ad Principiam*; S. Bernardus et alii passim. Significat ergo hæc vox duo: *Primo*, B. Virginem fuisse a Deo gratia donatam, idque plene et per excellentiam super alios justos et sanctos; nam hoc epithetum appropriatur hic soli B. Virginis, ut scilicet per gratiam hanc eminentem aptaretur, dignaque efficeretur, ut mox fiet mater Dei. *Secundo*, per gratiam hanc mire placuisse Deo, ejusque angelis omnibus, ac in eorum oculis plane amabilem, speciosam et gratiosam fuisse, adeo ut eam Christus præ cæteris omnibus in matrem suam eligeret. Ita passim Patres; quod alibi dicit Scriptura: «Invenit gratiam in oculis Domini.»

Dices: Christus fuit plenior gratia quam B. Virgo. Alii quoque Sancti dicuntur pleni fuisse Spiritu Sancto, ut S. Stephanus.

Respondeo eos plenos gratia dici, sed diversinodo: nam, ut recte ait Maldonatus, aqua plene est fons, plenus fluvius, pleni rivuli, etsi plus et purius in fonte, quam in fluvio; in fluvio, quam in rivulis est. Plenus Christus gratia tanquam fons, in quo et scaturit et stagnat gratia, et in omnes homines sicut ex capite in membra derivatur. Plena Christi mater, tanquam fonti proximus fluvius, qui etsi, minus quam fons aquæ habet, pleno tamen fluit alvo. Plenus Stephanus, sed tanquam rivulus.

Eleganter et pie solideque D. Petrus Chrysologus, *serm. 143* in hæc verba: «Hæc, inquit, est gratia, quæ dedit oculis gloriam, terris Deum, fidem gentibus, finem vitis, vitæ ordinem, moribus disciplinam. Hanc gratiam dedit angelus, accepit Virgo, salutem sæculi reddidit.» Idem, *serm. 146*: «Una, inquit, puella sic Deum in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospiti, ut pacem terris, oculis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum cælestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium, pro ipsa domus exigit pensione, pro ipsius uteri mercede conquirat, et impleat illud prophetium: *Ecce hæreditas Domini, RV4; merces, fructus ventris.*»

Audi S. Augustinum, *serm. 18 De Sanctis*: «Impleta est (Maria) gratia, et Eva vacuata est culpa. Maledictio Evæ in benedictionem mutatur Mariæ.» Vide Toletum hic, annotat. 67, ubi ostendit B. Virginem plenam fuisse omni gratia, tum gratum faciente, tum gratis data, idque tam in corpore quam in anima. Carebat enim fonte concupiscentiæ: quare caro ejus plane subdita erat rationi et spiritui, uti erat in Adamo in paradiso per justitiam originalem. Quocirca addit in ea naturam conspirasse cum gratia, illique per omnia esse cooperatam. Rursum B. Virginis

in singulis et in universis virtutibus eminuisse: sic enim decebat ornari et preparari eam, quæ erat futura mater Dei. Vide etiam quæ de ea dixi passim in *Canticis*, præsertim cap. IV, vers. 7, ad illa: «Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.» Et *Ecl. I*, cap. XXV, vers. 5 et 16, in fine.

Quocirca S. Athanasius (vel quisquis est Auctor; videtur enim S. Athanasio fuisse posterior, uti solenter advertit Baronius et Bellarminus, *De Scriptor. ecclesiast.*), hom. *De Deipara*: «Ita, ait, Spiritus Sanctus descendit in Virginem cum omnibus suis essentialibus virtutibus, quæ illi per rationem principatus divini adsunt, imbuens eam in gratia, ut in omnibus gratiosa esset, atque ideo gratia plena cognominata est, eo quod adimpleret Spiritus Sancti omnibus gratiis abundaret.» Accedit Hieronymus, *serm. De Assump. B. Virginis*: «Loca, inquit, plena, quia cæteris per partes præstatur; Mariæ vero se tota infundit plenitudo gratiæ.» Et paulo inferius: «In Mariam totius gratiæ plenitudo quæ in Christo est, venit, quamvis aller, quia etiamsi in Sanctis Patribus et Prophetis gratia fuisse creditur, non tamen cætenus plena.»

Forro, ita B. Virgo plena fuit gratia, ut ei cooperando strenue et assidue ea augeri pleniorique fieri mereretur: licet enim esset plena quoad præsentem capacitatem, ut haberet tantum gratiam, quantum capere poterat; tamen huic gratiæ assidue et strenue per actus ferventes cooperans, novum sibi parabat meritum, ac proinde novam capacitatem et dispositionem ad novam gratiam consequendam. Atque assidue, ut dixi. Vide Franciscum Suarez, *III part.*, disp. XVIII, sect. 4, ubi ostendit gratiam B. Virginis in primo conceptionis ejus instanti fuisse majorem gratia quam habuit supremus angelus, qui uno actu vel duobus omnia sua merita consummavit; eoque plus meruit quam mille et mille homines mereantur per totam vitam: quare E. Virgo primo hoc instanti amans laudansque Deum intensissime superavit amorem, et consequenter meritum supremi angelii. Secundo operationis et amoris sui instanti, gratiæ augmento quod primo instanti merita at et reipsa acceperat, gradus amoris et consequenter meriti duplicavit. Tertio vero instanti, osdem duplicando, meritum cum gratia quadruplicavit. Quarto instanti, pari quadruplicatio- nis duplicatione et progressu, idem octuplicavit, et ita consequenter per singula amoris et operati- nis instantia gratiam acceptam continue duplicando usque ad annum ætatis 72, quo mortua est, adeo gradus gratiæ et meriti adauxit, ut in eis omnes omnino homines et angelos simul sumptos superaret. Quare illa unica gratior est Deo, quam cæteri omnes. Deus ergo plus amat olam B. Virginem, quam totam Ecclesiam, id est quam omnes homines et angelos simul sumptos. Hæc Suarez. Vide S. Brigide *Revelationes*,

lib. I, cap. X, ubi B. Virgo ei narrat suos in virtute et amore Dei progressus, ac annuntiationem per angelum sibi factam, asseritque se in eadem ineffabili lætitia fuisse perfusam, eaque continua; sed semper lætitiæ habuisse dolore permixtam. Audi eandem, lib. IV *Revel.*, cap. CVIII: «Tres Sancti sunt, qui mihi præ cæteris placuerunt, scilicet Maria mater mea, Joannes Baptista, et Maria Magdalena. Mater igitur mea, quando et postquam nata fuit, sic erat pulchra, quod nulla erat in ea macula; quod bene cognoscentes demones sic ægre tulerunt per similitudinem loquendo, quasi quod quedam vox demontum tunc sonisset de inferno dicens: Una virgo tam virtuose et mirabiliter procedit, quod omnes superat in terra et in celo, et pervenit usque ad sedem Dei.»

Denique vide novem plenitudines gratiæ B. Virginis proprias, quas recenset Rutilius Benzonius, lib. II *super Magnificat*, cap. XXVI, dubio 7.

DOMINUS RECTUM. — Subaudi est, potius quam sit. Dat causam cur gratia sit plena: quia scilicet Dominus cum ea esse eique assistit et presto est singulari modo, ut in ea singulare Incarnationis Verbi opæ operetur. Unde S. Augustinus, *serm. 18 De Sanctis*: «Tecum Domina, *et c.*, in mento, tecum in auxilio, tecum in ventre.» Et S. Bernardus, *serm. 3 super Missus est*: «Quid mirum, inquit, si gratia plena erat, cum qua Dominus erat? sed potius hoc mirandum quomodo qui angelum miserat ad Virginem, ab angelo inventus est esse cum Virgine. Itane velocior angelus fuit Deus, ut festinarem nuntium celerior ipse perveniret ad terras? Nec mirum. Nam cum esset Rex in accubitu suo, hanc Virginis dedit odorem suum, et ascendit in conspectu gloriæ ejus fumus aromatum, et invenit gratiam coram oculis Domini, clamantibus qui circumstant: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex cernatibus myrrhæ et thuris?» Et inferius docet Deum esse in omnibus creaturis per efficaciam: in rationalibus per cognitionem, in bonis per amorem, iteoque cum iis esse per voluntatis concordiam; per hanc enim ipsi Deum sibi jungunt. Subdit deinde: «Sed cum ita sit cum omnibus Sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua utique tanta est consensus fuit, ut illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi conjungeret, ac si de sua Virginitate substantia unum Christum efficeret, vel potius unum Christum fieret: qui, etsi nec totus de Deo, nec totus de Virgine, totus tamen Dei, et totus Virginis esset, nec duo filii, sed unus utriusque Filius.» Deinde docet cum B. Virgine fuisse Dominum, id est totam S. Trinitatem. Unde ait: «Nec tantum Dominus Filius tecum, quem carne tua induis, sed et Dominus Spiritus Sanctus, de quo concipis, et Dominus Pater, qui genuit quem concipis. Pater, inquam, tecum, qui Filium suum facit et tuum. Filius tecum, qui ad condendam

in te mirabile sacramentum, miro modo et sibi reserat genitale secretum, et tibi servat virginalia signacula. Spiritus Sanctus tecum, qui cum Patre et Filio tuum sanctificat uterum.»

Denique S. Brigida, lib. I *Revel.*, cap. viii, audivit B. Virginem sibi dicentem: « Omnis laus Filii laus mea est; et qui inhonorat eum, inhonorat me, quia sic ferventer dilexi eum, et ipse me, quod quasi unum cor ambo fuimus. » Quod circa ipsam quasi reginam dominari in celo, mundo, purgatorio et inferno, docet eadem S. Brigida in *Sermone Angelico*, cap. xx. Eadem, lib. III, cap. xxx, alloquens B. Virginem: « Tu, inquit, assimilaris templo Salomonis, in quo vernus Salomon spatiaabat, et sedit qui fecit inter Deum et homines pacem. Benedicta igitur sis, B. Virgo, in qua Deus magnus factus est puer parvus, antiquissimus Dominus factus est pusillus filius, sempiternus Deus et Creator invisibilis factus est visibilis creatura. » Respondet B. Virgo: « Cur me comparas Salomoni ejusque templo, cum sim mater illius qui non habet principium, nec finem? Nam Filius Dei qui est filius meus, est sacerdos et Rex regum. Denique in templo meo induit se vestibus sacerdotalibus spiritaliter, in quibus obtulit sacrificium pro mundo. »

Simili modo Deus ait, *Josue* 1, 5: « Sicut fui cum Mose, ita ero tecum. » Et angelus ad Gedeonem: « Dominus tecum, virorum fortissime. » *Judic.* vi, 12. Rursus Deus ad Jeremiam, cap. 1, 8: « Ego, inquit, tecum sum. » Et ad Paulum: « Ego sum tecum, » *Actor.* xviii, 10; sed tanto excellentius fuit cum B. Virgine, quanto sublimius, potentius et divinius in ea mysterium operatus est.

Porro S. Thomas, III *part.*, *Quest.* xxx, art. 4, et « Dominus tecum, » exponit per conceptionem et incarnationem Verbi, intelligit mox faciendam, non autem jam factam, uti ostendam vers. 38. Simili modo quoque S. Thomas loquuntur S. Petrus Alexandrinus *Actus* in Concilio Chalcedonensi, *actio*. 1; S. Augustinus, *serm.* 2; B. Petrus Damianus, *serm.* 4 *De Nativ. Virg.*; S. Hieronymus, *epist.* 140 *ad Priscipiam*; sed hi pariter exponendi sunt per futurum, non per presens, vel preteritum.

BENEDICTA TU IN MULIERIBUS. — Idem dictum fuit Jabel, qui occidit Sisaram, *Judic.* v, 24; et Judith, *xvi*, 11. Sed longe excellentius idipsum hic dicitur B. Virgini, quae Jabelem, Judith caesarsque virgines et matrones mille benedictionibus, donis et gratiis superavit; *g. d.* Tu, o Maria, sola omnium mulierum es benedicta singulariter, quia uti Virgo es, sic eris et mater; ac sicut sine libidine concipies, sic et sine dolore paries unigenitum Dei Filium, cum ceterae mulieres postere Eva cum libidine concipiant, et cum dolore pariant misellos infantes, aut certe steriles sint.

Audi S. Augustinum, *serm.* 18 *De Sanctis*: « Benedicta tu in mulieribus, quae vitam et viris

et mulieribus peperisti. Mater generis nostri pro nam intulit mundo, genitrix Domini nostri salutem attulit mundo. Auctrix peccati Eva, auctrix meriti Maria. Eva occidento obfuit, Maria vivificando profuit. Illa percussit, ista sanavit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia compensatur. » Reipsa ergo hic angelus B. Virginem salutat laudatque iisdem elogiis quibus Joachim postfix cum toto populo salutavit Judith redeuntem a caede Holofernis, *cap.* xv, 10: « Tu gloria Jerusalem, tu letitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti virilitate, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, etc., ideo et manus Domini confortavit te, et ideo eris benedicta in aeternum. » Audi et B. Petrum Chrysologum, *serm.* 143 in haec verba: « Vere benedicta, quae fuit major caelo, fortior terra, orbe latior. Nam Deum quem mundus non capit, sola cepit. Portavit eum qui portat orbem, genuit genitorem suum, nutritivum omnium viventium nutritorem. Fuit olim Patriarcharum benedictio in pinguedine terrae. Ecce terra nostra dedit fructum suum. » Et Andreas Hierosolymitanus in haec eadem verba: « Vere, inquit, benedicta tu, quam Ezechiel verum solis ortum proclamavit. Sola vere benedicta es, quam montem magnum vir ille desiderabilis Daniel vidit, ac montem obumbrantem Habacuc ille admirabilis; montem praeterea Dei montem pinguem, montem quem Deo inhabitare placuit. Benedicta tu, quam Zacharias vir divinissimus, aureum caedebatur septem vidit lychnis ornatum, nimirum illis septem Spiritus Sancti donis clarum ac laudum. Vere benedicta tu, vividisti nostri ligni paradisi, quae ipsum horti Eden colonum, Christum, inquam, Dominum infra te habes, figuris adumbratum, qui ineffabili quadam potentia fluminis instar vivi parvum uterum tuum egressus quatuor velut latices per Evangelium suum orbis faciem irrigavit. »

IN MULIERIBUS. — Ut significet B. Virgini inesse quiddam est optimum in triplici mulierum statu. Haec enim virgines sunt, viduae, aut matrimonio conjunctae. In virginitate integritas laudatur, sterilitas non item. In viduis libertas animi commendatur, non solitudo, cum scriptum sit *Eccle.* iv: « Ve soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se, » etc. In conjugio proli educatio in bonis censetur, virginitatis iactura non item. Sola B. Virgo praecunctis mulieribus virginitatem habuit sine sterilitate; animi libertatem sine defectu consortii, cum vere fuerit Joseph desponsata; et quod his majus est, absque violatione virginis pudoris, proli fecunditatem. Itaque et triplici statu feminarum, quiddam boni est, adscivit; quiddam mali, repulit. Unde merito angelus praecunctis mulieribus eam praedicat benedictam.

29. **QUE CUM AUDESSET, TURBATA EST IN SERMONE EJUS, ET COGITABAT QUALIS ESSET ISTA SALUTATIO.** — Graece *ἰσχυρῶς*, id est cum vidisset; et ita loquens

S. Ambrosius (qui et pro « in sermone ejus, » legit, *in introitu ejus*), Theophylactus, Euthymius; unde colligitur B. Virginem turbatam esse, primo, ex insolita specie, fulgore et majestate angeli; secundo, ex insolita ejus salutatione, unde cogitabat qualis esset ista salutio. » Audi S. Ambrosium, lib. I *Offic.*, cap. viii: « Ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus Virginis. » Similiter S. Hieronymus, *epist.* 7, quae est *ad Letaniam*: « Impletur, ait, Mariam, quam Gabriel solam in cubiculo suo reperit, et ideo forsitan timore perterrita est, quia virum quem non solebat, aspexit. »

Licet enim B. Virgo assuetu esset visionibus et colloquiis angelorum, nunquam tamen viderat angelum cum tanta majestate, nec audierat tam magnifice se salutari. Porro, S. Brigida in *Sermone Angelico*, *cap.* xvi, insinuat eam expansisse, quod metueret ne tam gloriose salutans non angelus esset, sed diabolus volens sibi illudere. Porro S. Bernardus, *serm.* 3 super *Missus est*: « Turbata est, ait, sed non perturbata: quod turbata est, verecundiae fuit; quod non perturbata; fortitudinis; quod tacuit et cogitavit, prudentiae. »

TURBATA EST. — Id est, timuit et sacro quodam horrore perfrata est, cum quadam corporis commotione, quae solet magnum animi timorem et horrorem comitari. Porro, haec timoris turbatio non passio fuit, sed prepassio, scilicet voluntarie a B. Virgine permessa et assumpta. Nullae enim passionis in B. Virgine dominari, nec insurgere poterant, aut ejus rationem et libertatem praevincere. Pollebat enim iustitia originali magis quam Adam. Ita Toletus. Simili modo Christus, instante passione, orans in horto cepit pavere et tedere, scilicet libere, non invile, vel coacte.

QUALIS. — In se, id est quam magnifica, augusta, superans omnium hominum vires et merita ac proinde et sua. Ipsa enim, utpote humillima, longe diversa, imo contraria de se opinabatur. Cogitabat enim intra: « Ego mihi videor indigna omnis gratiae, quomodo ergo angelus me vocat « gratia plenam? » ego pauperula cum pauperibus virginibus dego et conversor, quomodo ergo angelus mihi insonat: « Dominus tecum? » Ego aestimo me feminarum omnium minimam et vilissimam, quomodo ergo angelus mihi ait: « Benedicta tu inter mulieres? »

Rursus « qualis, » scilicet in suo fine, *g. d.* Cogitabat B. Virgo quo fine, et quorsum tam honorifice saluaretur ab angelo. Tam magnifica enim angelica salutio dirigebatur ad magnificam incarnationem in ipsa peragendam mysterium, ne scilicet ipsa, aestimans se illo indignam, sese excusaret et abnueret, sed sciens Deum se sufficientibus ad illud gratis donisque adornasse, in illud consentiret et annueret, itaque, illa annuente, Verbum ex ejus purissimis sanguinibus carnem sibi assumeret. Cum ergo ipsa nesciret

hunc finem, cogitabat et mirabatur cur tam splendide saluaretur ab angelo. Nil tamen respondit, quia, ut ait S. Ambrosius, lib. I *Offic.*, « praereverendia non resolutavit, nec ullum responsum retulit, » quia pudor et stupor mentem absorbebant linguamque ligabant, et quia prudenter cogitabat quid esset responsura.

Audi S. Ambrosium: « Disco virginem a verecundia, quia pavebat; nam sequitur: Quae cum audisset, etc. Trepidare virginem est, et ad omnes ingressus viri pavere, omnes viri affatus vereri. Disco, virgo, verborum vitare lasciviam. Maria etiam salutationem angeli verebatur. » Et Graecum Scholiasten, in *Catena* S. Thomae: « Cum assuetu foret his visionibus, inquit, Evangelista non visioni, sed re latibus turbationem attribuit, dicens: Turbata est in sermonibus ejus. Attendit autem Virginis et pudicam et prudentem et animam simul et vocem. Audita ledit dictum examinavit, et neque manifeste obstitit per incredulitatem, nec statim pareat ex levitate, Evas levitatem evitans simul et duritiam Zachariae: » Malens nimirum, ait S. Bernardus, hom. 4 super *Missus est*, humiliter non respondere, quam temere loqui quod nesciret. »

30. **ET AIT ANGELUS EI: NE TIMEAS, MARIA, IN-VE.**

VENISTI ENIM GRATIAM APUD DEUM. — Pavorem indeque nascentem pudorem Virginis abstergit angelus per gratiam, id est favorem et benevolentiam quam ait iam invenisse in oculis Dei praecunctis mulieribus; ergo, quod eam ab aeterno Deo per ceteris mulieribus, sine merito, ex gratuita dilectione elegerit in matrem suam, ex qua carnem assumeret; secundo, quod in tempore mox ut concepta et nata fuit, illam omni virtute et gratia ita exornavit, ut in conspectu ejus plane gratia dignaque appareat, quae ab eo ametur et super omnes evehat; *g. d.* Noli, o Maria, mirari, pavere et stupere tam insolitos honoris titulos, quibus te salutavi, quia, licet in oculis tuis parva et humilis, te ex teipsum illos non mereri agnoscas; Deus tamen qui humiles exaltat, iisdem gratis te ornavit et exaltavit. S. Brigida, in *Serm. Angelico*, cap. v, scribit, Deo, cum crearet magnum hunc mundum, astitisse minorem mundum, scilicet B. Virginem, « a quo major gloria Deo, et angelis major laetitia, atque omni homini ejus bonitate frui volenti major utilitas, quam de hoc majori mundo provenire debebat. » Et ibidem, *cap.* xii, asserit B. Virginem quasi sponsam nuptiasse Deo Patri per angelicam virginitatem; Filio, per profundissimam humilitatem qua cum ad sim viscera altraxit; Spiritui Sancto, per promptissimam obedientiam, quod quam ab eo omnium gratiarum donis repleta fuit.

« Invenisti » (Arabice, *lucrata es*) ergo apud Deum gratiam ob virtutes in eximio gradu in se habuit a Deo infusas, easque omnes quidem, quae in *sermone* tertium tres. Prima est profundissima